

ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ କବିତା

ଜଗନ୍ନାଥ
ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ
କବିତା

TRANSLATED BY
A. C. CHAKRAVARTY
Dr. J. C. CHAKRAVARTY

Translated by
Dr. A. C. CHAKRAVARTY

1933
1933

ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ କବିତା

: ୧୨୫

ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ

ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ

ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ

: ୧୨୫

: ୧୨୫

ବିଜୟ କବି :

ଡକ୍ଟର ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ

: ୧୨୫

ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ

ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ

ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ

: ୧୨୫

ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ :

ଡକ୍ଟର ଅନନ୍ତ ଚରଣ ଶୁକ୍ଳ

JAGANNATHA CHAKRABARTINKA KABITA

A Collection of Oriya Translations of Bengali poems by
Dr. Jagannatha Chakrabarty

Translated by

Dr. Ananta Charana Sukla

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ :

ରାସ ପୁଣିମା, ୧୯୭୫

ପ୍ରକାଶକ :

ଶ୍ରୀ ସହଦେବ ପ୍ରଧାନ

ଫ୍ରେଣ୍ଡ୍‌ସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ :

ବିନୋଦବିହାରୀ

କଟକ-୨

ପ୍ରଚ୍ଛଦ :

ଶ୍ରୀ କମ୍ବୁକ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ

ବିଶ୍ୱଭାରତୀ-କଳା ଭବନ, ଶାନ୍ତିନିକେତନ

ମୁଦ୍ରକ :

ଶ୍ରୀ ନୃସିଂହ ଚରଣ ପାତ୍ର

ଶାଶ୍ୱତ ମୁଦ୍ରଣୀ

୧/୪, ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ର ବରାଳ ଷ୍ଟ୍ରୀଟ

କଲିକତା-୧୨

ମୂଲ୍ୟ : * ଟଙ୍କା

ସାହିତ୍ୟଗୁ
ଡକ୍ଟର ସୁବୋଧ ଚନ୍ଦ୍ର ସେନଗୁପ୍ତ
ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ବରେଷୁ

ଜଗନ୍ନାଥ
ଅନନ୍ତ

ସୂଚୀପତ୍ର

କାଗୁର ପ୍ରାର୍ଥନା	୧
ଯୌବନ	୮
ମହାଦଶମ	୧୨
ଗୌତମ, ବୁଦ୍ଧ ଓ ସହେତବ	୧୪
ଶାନ୍ତନୁ-ଶ୍ୟାମଳୀ	୧୭
ଆସିବୁ ଛନ୍ଦ କର	୧୯
ଦେବଦାରୁ ଓ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ାର ଶୋକେ	୨୨
ପାର୍ବତୀଚର ଶ୍ରେତ	୨୪
ପରଦନ	୨୭
ଦ୍ଵିତୀୟ ଜନ୍ମ	୩୨
ମୋତେ ଅନୁବାଦ କର	୩୭
“ମଇନା ପଡ଼ି”—ପିପିମା	୩୮
ଯେମିତି ଆଉ କେହି	୪୨
ମୁଁ ବ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ	୪୭
ତୁମେ ଗୋଟାଏ ମିଛୁଆ	୪୮
ଏଇ ଦୟା ଚିଠିରୁଡ଼ି	୫୦
ଏ ସବୁ କୁହାଯାଇଥାନ୍ତା	୫୨
ତୁମେ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହୁଁନା	୫୪
ବାଞ୍ଛମୟ	୫୭
ଉତ୍ତଳ ଦଂଶନ	୫୭
ଶେଷ ବନଭୋଜି	୫୮
ସନ୍ଧ୍ୟାର ଜଳହ୍ରଦରେ	୬୧
ଶୂନ୍ୟ ପୁରାଣ	୬୪
ମୁରଗୀ ଭୋରରୁ ଚାଲିଯିବ	୬୬
ଅସ୍ତୁଟ ବାବୁଦ	୬୮
ମୋତେ ଖୋଲ	୭୧
କଲିକତା କଲିକତା କଲିକତା	୭୨
ବଙ୍ଗ ଜନନୀ	୭୭

କାରାର ପ୍ରଥମା

ମୋନେ ଭାଙ୍ଗି ଦିଅ, ମୁଁ ଭାଙ୍ଗି ଦିଅ,
ମୋର ଏଇ ଲାଲ କାନ୍ଥରେ ଦା'ବୁଲି ପିଟି,
ମୋର ଏଇ ଇସ୍ତଫା ଫଳକର ଫେଣିରେ ଲଠାର ଦାଣ ।
କିଏ ତୁମେହରୁ ବାଦାରେ ? କିଏ ତୁମେହରୁ ଏ ଦେଶର ମଣିଷ ?
ମୁଁ ଜେଣ୍ଟଲମ୍ୟାନ୍—ମୁଁ ଇଂରେଜର କାରାର—
ମୋତେ ଦୟାକର
ମୋର ଏଇ ଗରଦେହର ଅସହ୍ୟ ଅଚଳାୟତନରୁ
ମୋତେ ମୁକ୍ତି ଦିଅ ।

ଦେଖିଲି, ଆସିଲି
ସହରତଳର କାରଖାନାର ଟ୍ରମ୍ପିକ
ଫୁଲ୍‌ବେର ବେଣ୍ଟେଲ୍ ବରା,
ଆସିଲି ଫୁଲ୍‌ବେର ଶ୍ଳେଷ ଗାଳ ଗାଳ ;
କାଞ୍ଚର ହେ ଧ ଯେମ ନଞ୍ଜର ଓଠ କର
ବାଟାର, ଟ୍ରାମର, ଏଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍‌ସର ଭୂଭେଜନରେ ସେମାନେ ତେଜୋଦ୍ରୁପ
ଆସିଲି ବଙ୍ଗର ଭାଗ୍ୟାଳ
ଗୁଜାଲ ପିରି ।

ଦେଖିଲି ଆସିଲେ

ଶୀତ-ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଠାଏ ଠାଏ ନଗ୍ନ ଦେହ

ଦ୍ଵୀପ-ନଦୀ-ପ୍ରଗଳ୍ଭର ସନ୍ତାନମାନେ

ଅଶ୍ଵାରେ ଦଉଡ଼ି, ହାତର କବ୍‌ଜରେ ବେଢ଼ି

ଆଗରେ ପଛରେ ପ୍ରହରୀ

ଭାସିନାଲର ଅଜାତ ଶସ୍ତ୍ର ମାନେ ଆସିଲେ ।

ଆଖିରେ ମୁହଁରେ ଅଗ୍ନିରେ ଝଲକ

ସମ୍ଭବତଃ ବଳର ଜ୍ୟୋତି ।

ଏ କିଏ ?

କିଏ ଏମାନେ ମଶାଲି ଜାଳୁଛନ୍ତି ?

ଗୋର ରାତିର ପ୍ରେତମୂର୍ତ୍ତିମାନେ

ସେମାନେ କିଏ ?

ଏଠି ବି ଜରୁରୁ ?

ପ୍ରହରୀବେଷ୍ଟିତ ମୁଁ ପାଷାଣ ହେଇ ଚାହିଁ ଦେଖୁଛି ;

ବନ୍ୟାରେ ଅନ୍ଧେଶ୍ଵାସୀ ହେଇଉଠିବା ଖାଲର ଜଳ ପରି

ଜଳ-ଜଳ ହେଇଉଠନ୍ତି ସ୍ଵାଡ଼ର ବନ୍ଦୀମାନେ,

ଫୁଲିଉଠନ୍ତି ରାଗରେ, ଫୁଲିଉଠନ୍ତି ଭୟରେ, ଆତଙ୍କରେ,

ନିଦ ଛାଡ଼ି ଡେଇଁପଡ଼ନ୍ତି ସେମାନେ

ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ର ଡାକ୍‌ଶା ଫଳକ ପରି ;

କାନ୍ଥ ଡେଇଁ ଖୁବୁଡ଼ି ପଡ଼େ ଚିତ୍କାର

କମ୍ପି ଉଠେ ରାତିର ଅନ୍ଧକାର

କମ୍ପି ଉଠେ ଜାହାଜର ଛାତ ।

ଶରତାନ, ତୋ ଲୋଭର ବୋଧହୁଏ ସୀମା ନାହିଁ,
ତାକୁ ବି ଧରିଆଣିଛ ଏଠିକି ?
ବ'ସ୍ତୁହର, ମା-ମର ଝିଅଟାକୁ ବି ରହାନ୍ତି ଦେବନ ?
ହୁନ୍ନମ୍ଭୁଳ ମଣିଷ ତଡ଼େଇଦେବା ତୁମର ପେଶା
ଦେଶରୁ ଦେଶାନ୍ତର,
ହୁଲିଆ କୁକୁର ପରି ପିଛା ନେଇଛ ?
ସୈରନ୍ତ୍ରୀର ସମ୍ମାନରେ ବି ହାତଦେବ ?

“ଶବରଦାର ଶୈତାନ”...

ସେ କିଏ ?...

କିନ୍ତୁ ଏଠି କାହିଁକି ?

ଏଇ ପାପାଣପୁରର ପାତାଳ ଗହରରେ
ଆଲୋକ ହାତୁଡ଼ାର ହିଁ ସୀମାର ବାହାରେ
ଏଠି କାହିଁକି ?

“ଶବରଦାର”...

“ସେ କିଏ ?...”

“ନାଗବଜା ଦଳ ଶୁଣିଯାଅ ତୁମେ
ଏ ବିଷ ମୁଁ ଫେରେଇଦେବି ତୁମର କଣ୍ଠନାଳୀକୁ
ମନେ ରଖ

ଏ ଦେଶର ବେହୁଲମାନେ ବିଧବା ହେଇ ନାହାନ୍ତି
ସେମାନଙ୍କର ଭେଳା ଭାସୁଛି ଶଯ୍ୟା ଚକ୍ରର ଗର୍ଭରେ
ହୃଦରେ, ଜଙ୍ଗଲରେ, ପଡ଼ିଆରେ ଶଯ୍ୟା ଶିବରର ଶୀର୍ଷରେ

ସେମାନଙ୍କର ସଞ୍ଜୀବନ୍ ମନ୍ତ୍ର ଜଳୁଛି ଦାଉ ଦାଉ ;
ଶୈତାନ୍ ବୁଝି ଦେଖ
ତେଲେଙ୍ଗାନାର ଲକ୍ଷ୍ମିନ୍ଦର ପାଗ ମୋଡୁଛି
କୃଷ୍ଣା ଗୋଦାବରୀର ଦୁଇ ଡାର ଦେଇ
ଦୟା ଦୟା କରୁଛି ତୁମର ହୃଦୟନାଶ ।
ଠିକ୍ ଆମେ ଅଜି
ଆମର ବେଶେଜବରା ହାତ ଉଠେଇଲୁଁ —
ଶୈତାନ୍, ଧୂଂସ ହୁଅ ।”

ଏ ଅବଦମିତ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୋର ଅସହ୍ୟ
ଫାଟିପଡ଼ିବ, ଫାଟିପଡ଼ିବ ମୁଁ
ଗୁରୁଚେଙ୍ଗଡ଼ା ହେଇଯିବ ।
ସ୍ୱାର୍ଥରେ ସ୍ୱାର୍ଥରେ କୁକୁର ହୁଲେଇଦେଇ
ଅଟ୍ଟହାସରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଛି ?
ଗ୍ରାସିର ଅନ୍ଧକାରରେ ଜଣି ଚିପି ମାରବାର ବାଉଁଶ ଉତ୍ତାପରେ
ନାଶିଉଠୁଛି ?
ପିଣାତ, ପିଣାତ ।
ଏ ନରକ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଶେଷ କେବେ ?
ମୋତେ ଭାଙ୍ଗି ଦିଅ, ମୋତେ
କିଏ ତୁମେ ଏ ଦେଶର ମଣିଷ ?
ମୋତେ ଦୟା କର ।
ବାରୁଦରେ ବାରୁଦରେ ଦେଶଟା ବିସ୍ଫୋରକ ହେଉଉଠିଲୁଁ —

ଘରେ ଘରେ ଶ୍ରେୟାସ ପରଞ୍ଜାଳା

ଗୋଇନ୍ଦା-ପଟ୍ଟା ଲମ୍ବାନଙ୍କର ଉପାତରେ ଆକାଶ ନରୁସ୍ତର,

ସଙ୍ଗୀନ୍ତର ଶୁଭାରେ, ଗ୍ୟାସରେ, ଚିତ୍କାରରେ

ଫସ୍ତୁସ୍ତୁ ଦେଶ-ପ୍ରାନ୍ତର, ଅଧ୍ୟେର୍ଷ କାରଖାନା ।

ଆଉ ନୁହେଁ ।

ପାଗଳା ଘଣ୍ଟିକୁ ଶୁଣନ୍ତି କେଉଁମାନେ ?

ଶିଳଂଠୁଁ ବହୁତପଡ଼ୁଛି ଝଡ଼ର ସଙ୍କେତ

ହୁମାଲସୁର ଗୁହା ଘୋ-ଘୋ କରୁଛୁ

ବନ୍ଧ୍ୟାଗିରିରୁ ପଶୁ ମ ଘାଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ଗଳିଉଠୁଛି ହୋଧରେ ;

ମୁଁ କାଗଜାର

କ୍ଷୁଦ୍ର ହରତାଳର ଦାବ'ନଳରେ ଜଳିଉଠୁଛି

ଜଳିଉଠେ ଦେଶ, ଅଗ୍ନିଗର୍ଭ ଜଳତା ;

ନରୁକ କୋଠାରେ ଛୁଇଁର ପିଞ୍ଜର ପିଟୁଛି

ତମକ ଧରଉଛନ୍ତି ଦଧିବିମ ନେ

ଅଧୀର ହେଉଛୁ ଦିଗଦିଗନ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ସହାରର ତ'ଶ୍ରବରେ

ଶୁଣେ :

“ଆକାଶ-କୁଳା ଦେଶ ଚୌଦ୍ର-ସ୍ନାତ ଭରତବର୍ଷ

କାହାର ?

ମୋର ।

ବିପ୍ଳବ ସରଣୀ ବଳା ମହାଭାରତର ଦୀର୍ଘ ଉଦ୍‌ଭାସକାର

କା'ର ?

ମୋର ।

ତୋର ସଙ୍ଗନାଶ ଆସନ୍ନ ଶୈତାନ !

ମୋତେ ତୁଷାନଳରେ ଦେଇଛୁ କେତେ ବାର—

ମୁଁ ମରନ୍ତି ।

ବସପାଶରେ ଚୁମ୍ବନ ଦେଇଛୁ—

ମରନ୍ତି ।

ମୁଁ ମାନବସତ୍ତା'ର ଉତ୍ତର ସାଧକ

ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ ।

ଆଜି ତୁମେ ପୁଣି ସେଇ ହେଟାଗୁଡ଼ାକୁ ବୁଲେଇ ଦେଇଛ

ଏଠିକା କାନ୍ଥର ଗହରକୁ,

ଗୁରୁକ ମାରି ପିଠିରେ କଳାଦାଗ ପକେଇଛ

ଜହ୍ନ'ଦ ପଠେଇଛ ଗୁଡ଼ରେ ଆଶୁ ମ. ଡିବା ପାଇଁ,

କିନ୍ତୁ ଜାଣି ରଖ,

ମୋର ଆପାତ ମୃତ୍ୟୁର ଦାମ ତୋର ଚୁଡ଼ାନୁ ସଙ୍ଗନାଶ ।

ଏଇ ନରହତ୍ୟାର ଶାସ୍ତ୍ର କାରଖାନାର ଦରଜାରେ

ଏଇଟା କାହାର ଅସତ ?

ଶୁଣ, କାହାର ଘେ ?

ତୋର ମୃତ୍ୟୁର, ମୋର ଉତ୍ଥାନର

ମୋର ପୁନରୁତ୍ଥାନର ଦୁନ୍ଦୁଭ ।”

ଶୁଣି ଶୁଣି ବଧୂର ହେଇଯିବ ;

ମୁଁ ମୁକ୍ତି ବୁଝେ ;

ଯଦୃଢ଼ ମୁଁ ଗୋଲମ ଜେଲଖାନା ମାଡ଼

ତଥାପି ଅସହ୍ୟ

ଅସହ୍ୟ ଏଇ ଅଭିଜ୍ଞତା ;

ଜାହାନ୍ନାମୁର କଳା ଅଗ୍ନିର ଏଇ ଅବକାରରୁ

ମୁଁ ମୁକ୍ତ ବୃହେଁ ;

ତୁମେ ଯହୁ ବାହାରେ କିଏ ?

କିଏ ତୁମେ ଏ ଦେଶର ମଣିଷ ?

ମୋତେ ଦୟାକର, ମୋତେ ଭାଙ୍ଗି ଦିଅ,

ଏଇ ରେଲ୍‌ସ୍‌ଟ୍ରାକ୍‌ର ଅସହ୍ୟ ଅଚଳାୟନରୁ

ମୋତେ ମୁକ୍ତ ଦିଅ ।

ସୌବନ

ମୋ ଜୀବନେ ତୁମର ଆବର୍ତ୍ତାବ
ଏକ ତରଙ୍ଗ-ଉତ୍ତଳ ସମୁଦ୍ର ଝଡ଼ ପରି ।
ତୁମେ ମୋତେ ଅଧିକାର ଦେଇଛ—

ମାଟିର, ଘରର, ଘାଟର, ଫସଲର, ଫୁଲର

ପୃଥ୍ବୀ ମୋ ଝରନା ନିକଟକୁ ଟାଣି ଆଣି କହୁଛ —

ଏକ ତୁମର ସ୍ବପ୍ନ ;

ଭଲପାଇବା ଦିନ ମୋତେ ଜୋଡ଼େ

ସ୍ନିଗ୍ଧ ମହମବଜା ପରି ତକ୍ଷ ଉପହାର ଦେଇ କହୁଛ—

ଏକ ତୁମର ସ୍ବର୍ଗ ;

ମୋତେ ତୁମେ ନରକର ଗଭୀରରୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ରୂପା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ଅବାଧ ପାଶ୍-ପନ୍ଥ ଦେଇଛ

ସୌବନ, ମୁଁ ତୁମଠାରେ ରଖି ।

ଝଡ଼ର କେଶରରୁ ଗୋଟିଏ ସୁନେଲୀ ବହୁତ ତୋଳି ନେଇ

ମୁଁ ସେମିତି କା ହାତରେ ଜଡ଼େଇଛି,

ସ୍ବର୍ଗର ଛୁଆଁ ପଥରୁ ତାରା ତୋଳିନେଇ

ରଚନା କରିଛି ଆହୁରି ଏକ ଛୁଆଁପଥ ।

ମୋର ଭୃଷ୍ଟା ଥିଲା ଝଡ଼ର
 ସେ ଝଡ଼ ଉଠିନି, ତେଣୁ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ;
 ମୋର ଅଭିମାନ ଥିଲା ବହୁ ଭର
 ସେ ବହୁ ଭର ଏବେ ବି ମୋର ଗର୍ବେ, ତେଣୁ ମୁଁ ଅଭିମାନ
 ମୋର ଆଜି ଉଷା ଥିଲା ସମୁଦ୍ରର
 ସେ ସମୁଦ୍ର ଆଜି ବି କୃପମଣ୍ଡଳ, ତେଣୁ ମୁଁ ଶୂନ୍ୟ ।
 ମୁଁ ବୃହତ୍ସଲ ଜୀବନର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋ ମୋର ଗର୍ବେ
 ପତାକା-ଢେଉଳ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ପରି,
 ବ'ରଦେବ ମନକୁ—ମନର ଦଗ୍ଧ ପ୍ରସାଦ ଆଶା, ଆକାଞ୍ଛାକୁ
 ଗୋଟିଏ ଅବ୍ୟର୍ଥ ବଦ୍ରୋଳ ସହଜ ।

ମୋ ଦୃଢ଼ପିଣ୍ଡର ଅଳ୍ପ ଗହ୍ୱର
 ଭାରତବର୍ଷର ବରାଟ ଦୃଢ଼ପିଣ୍ଡରେ ଭରିଉଠିଛି ;
 ଏଇ ଉପବାସ-କ୍ଷୀଣ ଚିତ୍ତ ଦୃଢ଼ପିଣ୍ଡରେ
 ଏତେ ବଡ଼ ପ୍ରସର ସୃଷ୍ଟି କରିଲା କିଏ ? ତୁମେ ?
 ମୁକୁର ମହାତ୍ମାର ସ'ମ୍ମୁଖରେ ଏଇ ନିପୀଡ଼ନ—ମୋର ସ୍ୱଦେଶ,
 ଏଇ ବେଦନା ଶୋଭା ଆନ୍ଦୋଳନ— ମୋର ଅହଙ୍କାର,
 ତେଣୁ ମୋର ଦୃଢ଼ପିଣ୍ଡ ଆଜି ଅଗ୍ନିର ପାହାଡ଼
 ଭାରତବର୍ଷର ଦୃଢ଼ପିଣ୍ଡ ପରି ।

ଯୌବନ,

ତୁମେ କି ଜାଣ, ନିରାଶରେ ଡେଇଁ ଉଠେ ?

ତୁମେ କି ଜାଣ ସେଇ ଭେଦ ପିଠିରେ ନେଇ
କଳକଣ୍ଠ କୁଆର ତା'ର ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଏ ?
ତୁମେ କି ଜାଣ ପାହାଡ଼ ଖାଲି ପାଷାଣ ନୁହେଁ
ସେ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ବାବୁଦ ଯା'ର ନାମ ଆଗ୍ନେୟଗିରି ?

ଯୌବନ,

ଶୁଣିବୁ ତୁମ ଆକାଶରେ ଭରା ଦେଇ ମଣିଷ ଦେବଦୂତ ହେଇଛୁ
ଗିରି କାନ୍ଥାର ମରୁ ତେଇ ବେଙ୍ଗମା* ପକ୍ଷୀର ଦେଶେ
ଶୂନ୍ୟକୁ ପକ୍ଷୀରୂପ କରି ସେ ଛୁଟିବୁ,—
ସେ କ'ଣ ଖାଲି କାହାଣୀ ?

କାଶଗୁଚ୍ଛରେ ବନ୍ଦା ତୁମେ ଏକ ଶରତର ଅଫୁରନ୍ତ ଆକାଶ,
ତୁମର ଡାକ୍ତ୍ର ସ୍ମୃତ୍ୟୁଗରେ ଧୋଇଦେଇଛୁ ମୋତେ,
ମୋତେ ପବନ କରିଛୁ,
ଲହୁଁ, ଭୟ ଓ ଶିହରଣର କଣ୍ଠକ ଉପରେ
କେବେ ଗୋଟିଏ ନିଷ୍ଠାପ ଗୋଲପ ଫୁଟିଉଠିବୁ,
କେବେ ଯେମିତି କୁହେଲିର ପଦ । ତୋଳି
ଝଲକାଏ ଖରା ଆସି ପର ବଛେଇଦେଇଛୁ ଘରେ ;
ଯୌବନ, ତୁମେ ମୋତେ ଜୀବନ ଦେଇଛୁ ।
ମୁଁ ଥିଲି ଅରଣ୍ୟ ଶବ୍ଦୋତ
ମେ ର ନିରାଶ ଅଗ୍ନିରେ ଥିଲି ଗୁଞ୍ଜନ,

* ବେଙ୍ଗମା—ବଙ୍ଗୀୟ ରୂପକଥାର ଏକ ପକ୍ଷୀବିଶେଷ

ତୁମେ ତାକୁ କରିଛ ଫଗୀତ, କରିଛ ଧୂସ୍ରତାରା,
ତାକୁ ପଠେଇଛ ଆକାଶର ଚଢ଼ିକୁ, ଦେଇଛ ଦାସୀ
ସା ଆଦର୍ଶ ପରି ସ୍ଥିର, ପ୍ରତ୍ୟୟ ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।

ଆଜ୍ଞୁଳ ଅଗରେ ଝଡ଼ ତୋଳି ମୁନ୍ଧ ଶିଳା ପରି
ଏକ ଅନବଦ୍ୟ ସେତାରକୁ ତୁମେ ମତେଇ ରଖିଛ—
ସେ ସେତାର ମୋ ଜୀବନ ;
ସୁର ତେ'ଲିଛ ବିଦ୍ରୋହର, ବିଦ୍ରୁହର, ବନ୍ଧାର—
ସେ ଏକ ଅଦୃଶ ସମ୍ମେ ହୁଏ ।
ହେ ଯୌବନ, ହେ ଯାଦୁକର, ହେ ମୋର ନେତା,
ଜୀବନର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମିଳିତ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ସହୃଦ ମୋତେ ମିଶାଅ
ଯେଉଁ ଶୋଭାଯାତ୍ରାର ଅନ୍ଧ ନାହିଁ,
ଅନ୍ଧ ନାହିଁ ।

ମୋର ତୃଷ୍ଣା ଝଡ଼ର
ସେ ଝଡ଼ ଉଠିବ, ତେଣୁ ମୁଁ ଅତୃପ୍ତ ;
ମୋର ଅଭିମାନ ବିଦ୍ରୁହର
ସେ ବିଦ୍ରୁହ ଏବେ ବି ମେଘରେ, ତେଣୁ ମୁଁ ଅଭିମାନୀ ;
ମୋର ଆକାଞ୍ଛା ସମୁଦ୍ରର
ସେ ସମୁଦ୍ର ଆଜି ବି କ୍ରପମଣ୍ଡଳ, ତେଣୁ ମୁଁ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ।

ମହାଦଗନ୍ତ

—ତୃତୀୟ ସ୍କନ୍ଧ—

॥ ଅନୁବ୍ରତ୍ତାବତଃ ॥

ଯୋଗାସନେ ଧ୍ୟାନ ନିରୁତ୍ତନ୍ ।
କଳାଶର ମନ୍ତ୍ର-ରଚୟିତା, କର୍ମେ ଜାନେ ।
ଏ କାଳର ନବ ଅଙ୍ଗିରସ ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍
ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଶୁଣାଇଲେ—

$mc^2 = e$ (ଏମ୍-ସି ସ୍କେ'ସ୍‌ର ସମାନ ଇ)
ମଙ୍ଗଳେ କି ଶକ୍ତିର ବଳୟେ
ଚନ୍ଦ୍ରର ସେପାରେ କମ୍ପା ଗୁପ୍ତାପଥେ
ନେଇଯାଏଁ ତୁମ ଗୁଡ଼ପଥ
ପୁଣି ତୁମର ହିଁ ଶକ୍ତିମନ୍ତେ କାଳଜୟୀ ରକେଟ ଡେ'ଏଁ
ସୌରତେଜୁଁ ଆଣେ ପୁଣି ନବତେଜ, ପରମାତ୍ମୁଁ ଭ୍ରୂଣ—ନବଜୀବନର
ସତ୍ୟତାକୁ ଭଙ୍ଗି ଗଢ଼େ ମୁହିଁ ଅକ୍ଷୟାନ
ତୁମ ଧ୍ୟାନ ଜ୍ଞାନ ଆଉ କର୍ମର ମାୟାସା ଗପ କାଳ
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସକାଳ ଆଣେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସଂସାର ।

ପରୁଠାରୁ ସତ୍ୟ ଇତିହାସେ

ଦଗଳର ସୁଟେ ପିଆ,

ପରୁଠାରୁ କଳ୍ପନା-ରଞ୍ଜିତ ମାୟାମୟ

ପରୁଠାରୁ ସାର୍ଥକ ବ ସ୍ତବ ।

ଯଦି କେଉଁ ଦେଶ ଥାଏ ତେଜ ଯାର ନାମ

ଯଦି କେଉଁ ଗତି ଥାଏ ଇଥରେ ଯ ସ୍ଥିର

ନେତ୍ର, ଏବଂ ଚକ୍ଷୁମାନେ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ଲୋଚନ—

ତେବେ ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ର ବାସ୍ତବ ସତ୍ୟକୁ ଜାଣେ

ତୁମର ହିଁ ସାକ୍ଷୀ ବଳେ,

ତୁମ ଆଡ଼େ ଅସି ମେଲି କୃତାଞ୍ଜଳିପୁଟେ କହେଁ

‘କହେଁ ଦେବ ସ୍ବ ଦୁର୍ଗା ବଧେମଣି’ ।

ଗୌତମ,

ଗାନ୍ଧୀ

ଓ

ସନ୍ଦେଶ

ବାଣବିଜ ଜୀବନକୁ ନେଇ ବରଥରୁ

ନିଶାନ ଗୌତମ ବୁଝ ମୁହିଁ

ତପସ୍ୟାତନ୍ତ୍ର—

‘ମୋର ଏ ହଂସ’ ।

ମୃତ୍ୟୁ ! ତୁମେ ଦେବଦତ୍ତ, ଘୃଷ୍ଣଯାଅ

ଏ ମରାଜି ହୁଇବାକୁ ଦେବନ ମୁଁ କାରେ ।

ତୁମର ନିଶ୍ଵାସେ କମ୍ପେ ଡାଗର ହସ

ଧନୁବାଣେ ହୁରେଶିମା, ଭୁକୁଟିରେ ମନ୍ଦୁକର-ରେଖା

ଜ୍ୟାର ଟଙ୍କାରେ ଶୁଣେ ଆତ୍ମନାଦ,

ନିର୍ଦ୍ଦାତ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର କଠିନ ଯନ୍ତ୍ରଣା ।

ତୁମେ ମୃତ୍ୟୁ ନିବୀଡ଼ିତ ଘାପ,

ତୁମର ନରକ-ଗର୍ଭେ ଜଳିଯିବ

ମଣିପଦ-ଆରକ୍ତ ଆଲୋକ

ଆବେଗ-ଉତ୍ସୁକ,

ଏଇ ପଣ ।

ଦୁଃସ୍ୱାଧ—

ସରୋବରେ ଯିବ ଏଇ ହଂସ ।

ହା ରାମ ! ହା ପିତା !

ଏ ମୋର ହୃଦୟେ ଏଇ ବୁଲେଟ କି ପ୍ରେମର ଆଘାତ ?

ଯେତେବେଳେ ଏମାନେ ଅଳ୍ପ ତେଣୁ କି ଏ କଣ୍ଠ-ମୁରୁଟ ?

ତେଣୁ କି ବିପାକ୍ତ ବାୟୁ, ନିର୍ବାଣ ଆଲୋକ ?

ବୁଲେଟ-ବଳ ଏ ମୋର ହୃଦୟ

ନେଇଯିବ ଦଗନ୍ତର ପାରେ

ମୋହର ଉତ୍ଥାନ ଲଗ୍ନେ

ମାଟିର ପୃଷ୍ଠା ଛୁଡ଼ି ଯେବେ

ମୃତ୍ୟୁର ସମୁଦ୍ରେ ମୁହିଁ କଲମ୍ବସ,

ମୃତ୍ୟୁକଣ୍ଠୀ,

ଜୀବନର, ଭୁୟାଁ ଜୀବନର ଦୂତ ।

କାଣେ ମୃତ୍ୟୁ କେବେ କେବେ ଜୀବନର ଗଳ, ଅମୃତ ;

ସେହି ମୃତ୍ୟୁ, ସନ୍ତେକସ, ରୂମର ଗଲେଇଗଣ୍ଡ

ସେଇ ମୃତ୍ୟୁ ପୁଣି ମୋ ପିପାସା—

ମହାକାଣେ ମୋ'ର ଉତ୍ସାହ

ମହାକାଳେ ମୋ'ର ପ୍ରେରଣା ।

ଶାନ୍ତନୁ-ଶ୍ୟାମଳୀ

କଲେନ ଶ୍ରୀଟ ମୋଡ଼ରେ ସଦ୍ୟ ପାଶୁକର ବେକାର ଶାନ୍ତନୁ ;
କପାଳେ ଜାନର ଦୁଃଖ ମାନ,
ପକେଟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅନୁଦାର,
ଦି ଆଖିରେ ଅନ୍ୟତ୍ର, କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ ଦାମ ବା ନେତେ ?
ଏଇତ ସେଦିନ ବି କ୍ଳାସରେ “ଟ୍ରାଜେଡି” “କମେଡି” ନେଇ
କେତେ ତଥ୍ୟସୂକ୍ତ-ଜଳ ବିଛେଇଛି
କିଫି ହାଉସର ଉଷ୍ମ ଟେବୁଲରେ ତୋଳିଛି ଝିଡ଼,
ଆରିଷ୍ଟନ୍ଟରୁ ଆନନ୍ଦ ବର୍ଦ୍ଧନ
ଉଦ୍ଧୃତ କରିଛି ଅନଗଳ,
ଶିଳ୍ପ ଏବଂ ଜୀବନ ମଝିରେ କେତେ ସେତୁ କେତେ ବ୍ୟବଧାନ
ଖୁଣ୍ଟି ନାଶ୍ଟି କରିଛି ବିରୁଦ୍ଧ
“ରଚନାଟି ଅନବଦ୍ୟ” — କହୁଛନ୍ତି ପ୍ରଫେସର ସେନ ;
“ଅନବଦ୍ୟ” — କହୁଛି ଶ୍ୟାମଳୀ ଲଇବ୍ରେରୀ ଦ୍ଵାରେ
ମୃଦୁ ହସି ଭେନଟି ବେଗର ଟ୍ରେପ୍‌ରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ବୁଲେଇ
“ଅନବଦ୍ୟ ଲେଖା” । ଧନ ବାଦ ଦେବାକୁ ଭୁଲିଛି ଶାନ୍ତନୁ,
ବନ୍ଧୁ ମାନେ ଉଠିତ ଆଖିରେ ହସିଛନ୍ତି ଗୋପନରେ ।
ଏଇତ ସେଦିନ ।

ଆଜି ଶାନ୍ତନୁ ବଡ଼ ମି ସୁମାଣ

ଅନ୍ୟ ଏକ ମଲିନ ଶାନ୍ତନୁ—

କଲେଜ ଟ୍ରାନ୍ସର ସୁନ୍ଦର-ପାଥରେ ପୁରୁଣା ମଲିନତା ବହୁ,

ଯେତେ ବି ଓଲଟାଅ, ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ା ଧୁଲି,

ତା ତଳକୁ ରେକର୍ଡିଙ୍ଗ୍ ସ୍ଥଳ, ଖାଲି ସ୍ଥଳ ।

ଗୋଲପାଦିରଜଳରେ ହୃଦୟ ଯେହନର କହୁ କହୁ ଶ୍ରବଣ

ଏବେ ବି ମାଛ ପରି ଖେଳେ ।

ଏବେ ବି ଲିଫ୍ଟ୍ ସ୍ଥାନରେ ହୃଦୟ କଳିଣ ବାଜେ

ଲଭସ୍ତେସ୍ ଦ୍ଵାରେ

ଭେନଟି ବେଗର ଶ୍ରେଣୀରେ ଆଜ୍ଞାକୁ ବୁଲିବ କେହି—

ଅନ୍ୟ ହାତ,

କେଉଁ ରଚନାକୁ କେହି କହେ ‘ତମଜାର’

ଅନ୍ୟ କେହି ।

ଶାନ୍ତନୁ ବେକାର ଏବେ,

ଜିଜ୍ଞସୁ ଆଖିରେ ତା’ର ଗୋଟିଏ ଜିଜ୍ଞାସା :

“ଦୟାକର ଦେଖିବେ କି ସାର୍, ଯେ କୌଣସି ବେତନରେ ଆପାତତଃ...”

ନିରୁତ୍ତର ଆପାତତଃ ; ପରିହାସ କରେ ସୁରଂ ତୋର,

ନିରୁତ୍ତର ନୋଟେ, ଆଜି ନିରୁତ୍ତର ସାନ୍ତସ୍ଥନା,

ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତାହାଙ୍କି ଗ୍ରନ୍ଥ, ଯହେ ସରସ୍ଵତୀ

ଦୁରୁଦ-ସୁନ୍ଦର ବାଣୀ ଶାନ୍ତନୁ କି ଭୁଲିଯାଏ ?

ଶାନ୍ତନୁକୁ ଭୁଲିଛି ଶ୍ୟାମଳୀ ?

ପୁରୁଣା ବହର ପୋକ—ଶାନ୍ତନୁ—ଦେଖିଛି ଚାହିଁ

ଗୁଡ଼ୁକୁ ପୁଷ୍ପାରେ ପୁଷ୍ପାରେ
 ନାୟକର କାଟକଷ୍ଟ ଛବି ଅଦ୍ଭୁତ ଲଗୁଛି ଦେଖି
 ଆଲ୍‌ପିନ୍‌ର କଷ୍ଟ ସାରା ମୁହେଁ ।
 ଶାନ୍ତିକୁ ମନସ୍ତ ଦେଇ ଦେଖେ,
 ଦେଖେ ଏବଂ ଶୁଣେ ।
 କପାଳେ କୁରୁ ଲାଘ, ଫେରିବାକୁ ହେବ ଘରେ,
 ସୁପରିଶ ପଥ ଲୋଡ଼ା ।
 ଦେହସାରା ବ୍ୟଥା, ଦଂଶନେ ଦଂଶନେ ଜାଲିଚନ୍ଦ୍ର
 କାଟ-ଦଣ୍ଡ ।
 ମନେ ପଡ଼େ କେବେ
 କ୍ଳାସର ସଙ୍ଗି ଜମାନ୍ତେ
 ଗାଉଥିଲେ ନିପଦା ଗୋଟିଏ—
 “ଆହା ମରି ମରି
 ଶାନ୍ତିକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ୍
 ଶ୍ୟାମଳୀ ସୁନ୍ଦରୀ”

ଆସିବୁ ଛନ୍ଦ କରି

ପ୍ରଭର କାଳରେ ବୁଡ଼େଇ ରଖିଥିଲ ଅନେକ ଗୁରୁ
ଏବେ ଆସି ଭିତରେ ମୋତେ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଇଛ ;
ଏଠି ମୁଁ ଅଦେଶ, ଅଭେଗ୍ୟ, ଅସ୍ଥି ଶ୍ୟ,
ଜଣାପି ରୁମ ଶୁଣ, ଆଖିରେ ଆଖି ଯେପରି ନ ପଡ଼େ, ଜଳ ଲାଗିବ ।

ରୁମର ହାତର କର୍କଶ ଯେବେ ଆଖିରେ ଉକୁଟିଉଠେ, ମୁଁ ଟେର ପାଏଁ
ସେତେବେଳେ ଉଠୁ ଲାଗେ,
ହୁଏତ ଆସିର ପରଦା ଟିକକ ରୁମ୍‌ମାର କର
ଦୁଣି ମୋତେ ପ୍ରଭର ଉଠାଣିକୁ ନେଇଯିବ ।
ଆସିର ଜଗତକୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ବଶାଏ ହୁଏନା,
ବିଶେଷତଃ ସେତେବେଳେ ଓଠ କଣରେ ସଦ୍ୟ ଦଂଶନର କ୍ୱାଳା ନଳିଉଠେ,
ସେମିତି କାସ୍ତା ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତା ଅଭିନ୍ନ ଭେଦାଭେଦ ।

ଶାମୁକା କେବେ ମୁକ୍ତା ଦେବ, ଆକାଶ କେବେ ମଧୁମାସ ଆଣିବ,
କେହି ଜାଣେନା ।

ମୋ ଭିତରେ ତୁମର ବ୍ୟଥା କେବେ ଅନୁରୂପ ହେବ,
କେବେ ତୁମେ ମୋତେ ଏକାନ୍ତରେ ଗୁହ୍ୟ, କେତୁ ଜାଣେନା ।
କେତୁ କହୁ ପାରେନା କେବେ ଆମେ ଶରୀର କେବେ ବା ଅଶରୀର
କେବେ ଆମେ ଗୁହ୍ୟ, କେବେ ବା ଗୁହ୍ୟନୁନ ।

ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ହୁଏତ ମୋତେ ହିନ୍ଦୁ ଭିନ୍ନ କରିବ,
କିନ୍ତୁ ଜାଣେ ଠିକ ପରକ୍ଷଣେ
ପୁଣି ମୁଖେ ମୁଖେ ଶ୍ଳୋକ ପରେଶ୍ଳୋକ ରଚନା କରି
ମୋତେ—କୁକୁର ମୁଖର ମାଂସ ଖଣ୍ଡକୁ—ଗୁଡ଼ିବ
ଯେମିତି ତୁମର ଆକାଶଲବ୍ଧ ସ୍ବପ୍ନ ଛଡ଼ା ମୋର କୌଣସି ଅବଧୂବ ନାହିଁ,
ଯେମିତି ମୋର କଟିଦେଶରେ କେବେ କେଉଁ ଅଦମ୍ୟାୟ ରପ୍ତା ନ ଥିଲା,
ଯେମିତି ଓଠର ଆଗାଧରେ ମୋତେ କେବେ ଅବାହୁମୁଖ କରିନା
ଯେମିତି ସେପଟେମୁର-ଅକୃତୋଦରରେ କେତୁ ମୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ

ଭେଦ କରିବ,

ମୋର ଅସ୍ପଦଶର କୋକିଳ ଭିନ୍ନ ଯୁଗ୍ମ ମଧ୍ୟରେ
ଯେମିତି କେବେ ଗୀତ ଗାଇନ !

ମୋର ଗୁରୁପାଶରେ ଅନେକ ଅବର ଚୂର୍ଣ୍ଣ
ଜାଲରତ ବୁଦ୍ଧରେ ବୁଦ୍ଧରେ ମୋତେ କେବଳ ଆସିବୁ ହିନ୍ଦୁ କରି
ପୁଣି ଆସି ଭିତରକୁ ଠେଲିଦେଉଛ ।

ମୋତେ ନଗ୍ନ କରୁ କରୁ ଯେତେବେଳେ ଆଉ କୌଣସି ଆବରଣ ନାହିଁ
ଆସି ତାଙ୍କି ସେତେବେଳେ ଦୁଇହାତରେ ବାହୁଯୋଗ୍ୟ ଦେହରୁ

ଟାଣି ହିନ୍ଦୁ କରି

ପୁଣି “ନୁହଁ-ବଧୂ-ଉଷା” ଆସରେ ମୋତେ ନିଷେଷ କରୁଛି ।
ସ୍ଥଳରୁ ଉପାଡ଼ି ନେଇ ରହସ୍ୟର ବୋରଣାରେ ବୁଡ଼ାଇଦେଉଛି ।

ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମୁଁ କେବଳ ଇସ୍‌ହାର ସ୍ଵରଲିପି,
କିନ୍ତୁ ତା’ପରେ ପୁଣି ସ୍ଥଳର ଦିଆଳି ଏବଂ ଅନେକ ରୁଧୁ ଏବଂ
ଶାମୁକା କେବେ ମୁକ୍ତା ଦେବ, ଆକାଶ କେବେ ମଧୁମାସ ଆଣିବ,
କେହି ଜାଣେନା ।

ଦେବଦାରୁ ଓ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ାର ଶୋକେ

କୁଠାରେ କୁଠାରେ ଛନ୍ଦ, ମୁଁ ଆଜି ଅନ୍ଧାର ଯିବିନ ;
ରକ୍ତାକ୍ତ ଏକ ଦାରୁର ଭଗ୍ନାଂଶ ମୁଁ ଆଜି,
ମୁଁ ଆଜି ଅସୁସ୍ଥ, ମୁଁ ଆଜି ଅନ୍ଧାର ଯିବିନ ।

ତୋର ଲେନ୍ଦ୍ର ସେଇ ପଡ଼ିଆଟା ପାର ହେବାକୁ ଥାଉ
ମୁଁ ଆଜି ବାକ୍ସ୍ମନ୍ୟ, ପଙ୍ଗୁ ହେଇଯାଇଛି ।
ଯେ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦେଖିଛି ମୁଁ ଅନେକ ସନ୍ଧ୍ୟାର ତାରା
ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସେ ପ୍ରାନ୍ତର ନିତାନ୍ତ ଅନାଥ—
କିନ୍ତୁତଃ ଛନ୍ଦଶାଖା ଛନ୍ଦକାଣ୍ଡ, ଶୁଣି, ପାବିତ୍ସ୍ୟନ ।
ମୁଁ ବି ଅନାଥ,
ଛନ୍ଦ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗର ଆଦି ଅଂଶୀଦାର
ଦେବଦାରୁ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା ସ୍ତ୍ରୀକୃତ ଶବେ—
କି ଘେନି ମୁଁ ଯିବି ?

“ସାଥ, ଫେରିଯାଅ, ପରଶୁରାମର ଦଳ, ତୁମେ ସବୁ ଫେରିଯାଅ”
ବୁଧା ଉଚ୍ଚ ମୋର ।
କେ ଶୁଣିଛି ? କେ ଫେରିଛି ?

ଦୟାହୀନ ଆତତାୟୀ

ବିବେକର ଶେଷ ଦଂଷ୍ଟ୍ରା କାଟିଛୁ କରତେ ।

ମୁତ ଦେବଦାରୁଟିର ଅନ୍ତମ ଯନ୍ତ୍ରଣା

ଶୋଇଛି ମୋ ଆସ୍ତ୍ରର ଅଙ୍ଗନେ

ଅଶଶଶ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅବୋଧ ;

ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ-ମୂଳ ମୋ ଏଇ ବିପାଶ୍ଟି ଫଳକେ ।

କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା ଶବଟିକୁ ନେଇଗଲେ ବିଶାଳ ଲକ୍ଷ୍ମରେ

ରକ୍ତର ଦର୍ପ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତମ ଶାୟିତ

ଆସ୍ତ୍ର ତାର ଏ ମୋର ଆସ୍ତ୍ରର ମଧ୍ୟେ,

ଶେଷ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ମୁଖ ତା'ର ମୋ ମୁଖର ନିମ୍ନେ

ରହିଛି ମୁଦ୍ରିତ ।

ଦୁଃଖ ମୁଁ, ନିତାନ୍ତ ଅସୁଖୀ ମୁଁ,

ମୁଁ ଆଜି ଅନ୍ତିମ ଯିବିନ ।

ପାର୍ବତୀଙ୍କର ସ୍ବେଚ୍ଛା

ପାର୍ବତୀଙ୍କର ମୋଡ଼ରେ ଯେମିତି କିଏ ତାଳିଲ
ମୁଁ ସ୍ବପ୍ନ ଶୁଣି ପାରିଲି: “କୁଆଡ଼େ ?”
କିନ୍ତୁ କାହାକୁ ଦେଖିଲିନି ।

ଶୁଭ୍ ଜୋରରେ ବେକ୍ ଖୁସିଲି
ଜୋତାଟା କୁଟ ଉପରେ ଟିକିଏ ଘଷିଲି—
ନା, କେହି କୁଆଡ଼େ ନାହାନ୍ତି ।
ଆସି ଭିତରେ ପଛରେ ସେକ୍ସପିଅର ସରଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ପିଚ୍ ରେଖା ଛଡ଼ା କିଛି ନାହିଁ ।
କିନ୍ତୁ ସିନ୍ଦୂର ଉଠିଲିନି ।
ଧୀରେ ଧୀରେ ଘୁଣି ନିଅନ୍ତୁ ଖୁସିଲି ।
କାହାକୁ ଦେଖିଲିନି,
ଖାଲି ନିଜକୁ ପଚାରିଲି: “କୁଆଡ଼େ ସତେ ?”

ମୁଖସ୍ଥ ସାମ୍ନାରେ କ’ଣ ଯେମିତି ଗୋଟାଏ ଅସାଧ୍ୟ ହେଲ ପଡ଼ି
ଭସ୍ତା ଶେଷ କରନ୍ତୁ ।

ପୁଣି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ବ୍ରେକ୍ ଗୁପିଲି, ପଛରେ—

ନା, ତା ନୁହେଁ, ଦେବଦାରୁର ଘାଟ ଗୁପ୍ତା ।

ପୁଣି ଯେମିତି କିଏ ଡାକିଲା

ମୁଁ ସ୍ମୃତି ଶୁଣିପାରିଲି : “କୁଆଡ଼େ ?”

ଏଥର ସ୍ମିତ୍ ବଢ଼େଇଲି

ଖୁ-ଉ-ନ୍

ଅପସ୍ମୟମାଣ ମୋର ଦୁଇପାଶ୍ଵ ଝାପ୍ଟା ହେଇ ହେଇ ଏକଦମ

ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହେବା ଅବଧି ।

ଜା'ପରେ, ସେଇ ଶବ୍ଦ ମୋତେ ଚଢ଼େଇ ନେଇ ଘୁରେଇଲା ଭିନ୍ନସାଜ

ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରୁ ଖୁଣ୍ଟି, ଖୁଣ୍ଟିରୁ ବଳ୍ବରୁ,

ପୁନଶ୍ଚ ଖୁଣ୍ଟି, ପୁନଶ୍ଚ ଏସପ୍ଲାନେଡ୍, ପୁନଶ୍ଚ ମୁଖିୟମ,

ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ପୁଣି ବ୍ରେକ୍ ଗୁପିଲି ।

କିଏ ଯେମିତି ଡାକିଲା ।

“କିଏ ?” ମନେ ମନେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲି ।

କେହିନା ।

ସ୍ପାର୍ଟ ଦେବାକୁ ଯାଉଛି, ଦେଖିଲି—

ଏକ ବୁଦ୍ଧ । ଖାଲି ଗୋଡ଼, ହାତରେ ଗୋଟାଏ ଠେଙ୍ଗା,

ଠିକ୍ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ଷ୍ଟେର୍ ପରି ଠିଆ ।

ତା'ପରେ ସମଗ୍ର ବଙ୍ଗ, ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷ,
 କୁଆଖାଲିରୁ ସାବରମତୀ,
 ଗାଡ଼ରେ, ଟ୍ରେନରେ, ଏରେପ୍ଲେନରେ ଛୁଟି ଛୁଟି ଘୁରିଛି,
 ଆଉ ସେଇ ଷ୍ଟୋର ପରି ଲୋକଟା ଖୁଣ୍ଟ ପରି ଠିଆ ହେଇ
 ମୋର ସ୍ତ୍ରୀତୋମ୍ବିକରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଛି,
 ତଡ଼େଇ ନେଇ ଘୁରେଇଛି ଏ ପଥରୁ ସେ ପଥ
 ପାର୍ବତୀଙ୍କରୁ ବଳବଳ, କଲିକତାରୁ ଦିଲ୍ଲୀ,
 କାମରେ ଅକାମରେ
 ନ୍ୟାୟ-ଅନ୍ୟାୟ-ନୟମ-ଅନୟମର ଉପଡ଼ ପଥରେ
 ଛୁଟି ଛୁଟି କେବଳ ଶୁଣିଛି—“କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ ?”
 ଆଉ ଖାଲି ବେକ୍ ଚାପିଛି ।

ସେଇ ବୁଦ୍ଧ, ଖାଲି ଗୋଡ଼, ହାତରେ ଗୋଟାଏ ଠେଙ୍ଗା,
 ସବୁଠି ଷ୍ଟୋର ହେଇ ଠିଆ ।
 ସତେ, କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ ମୁଁ ?

ପରଦିନ

ମୋ ମୁଖର ପରଦିନ

ଆକାଶଟା ବଳକୁଳ ଅପରାଜିତା-ମାଳ—

ଯେମିତି କେବେ ବ ଝଡ଼ା ଉଠିନି, ଧୂଳି ଉଡ଼ିନି,

କ୍ଷେତଭରା ମାଳାବଳୀ ଆଉ ଗହମର ଡେଉଁ,

ତୋଟାଠେସା ଅମ୍ଳ ଆଉ ସସୁରି

ଦିନ ଗୋଟାକରେ ପୃଥ୍ବୀଟା ଯେମିତି ଓଲଟିଯାଇଛି ;

ଗାଈର ଏତେ ଦୁଧ, ହୁଏ ଜଳରେ ଏତେ ସ୍ବାଦୁ,

ଦିନରେ ଏତେ ଆଲୋକ, ରାତିରେ ପୁଣି ଏତେ ସୁଖ !

ଏସବୁ ଯେମିତି ମୋତେ ଜଳ କରିବା ପାଇଁ ।

ମୋ ମୁଖର ପରଦିନ

ପୃଥ୍ବୀ ଦିନ ଗୋଟାକରେ ଓଲଟିଯାଇଛି ।

ବେଟେର ଡାଉନ ଗାଡ଼ିଟା କେମିତି କେଜାଣି

ଆପେ ଆପେ ଷ୍ଟାର୍ଟ ହେଇଛି ।

ନଈରେ ଏତେ ମାଛ, ଜନ୍ମରୁ ବ ଦେଖିନି ।

ବେଙ୍ଗ୍ରେ ଏତେ ଟଙ୍କା ! ଗଣି ଶେଷକରି ହୁଏନା ବାବା !

ଏବଂ ଦୋକାନରେ, ସତେ ଆପଣ ଘିଆସ ମଣିବେ, କେତେ କାଣ

କହି !

ମୋ ମୁଖର ପରଦନ

କରୁତର ଉଡ଼ିଯାଇଛି ଉଗରୁ ଦଗଳ, ସମୁଦ୍ର ସେପାରେ—

ପୁଷ୍ପେ, ପଶ୍ଚିମେ, ଉତ୍ତରେ, ଦକ୍ଷିଣେ, ରେଡ଼ିଓ ଖୁଲି ପରି,

ଏ ଦେଶର ବାଇଶ ସେ ଦେଶର ଏକୋଇଶ ହାତେ ଦୃଢ଼ ଥାପି

ଏବଂ ଏସବୁ ଏସବୁ କିଛି ପ୍ରଗତି ଥିଲା ସେ ଅବଧି ମୁଁ ଥିଲି ଜୀବିତ ।

ଯେମିତି କେହି ମୟୂର-ମୁଦ୍ରାକର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ସେସବୁରେ ଜମୋଇ କରି

ପକେଇ ରଖିଥିଲା ମୋତେ ବାଦ ଦେବ ବୋଲି,

ଏବଂ ମୋ ମୁଖର ଠିକ ପରଦନ ଲବୁର 'ସିଣ୍ଡ-ଅର୍ଡର' ଦେଇ ଦେଇଛି ।

ଯେଉଁଦିନ ମୋର ମୁଖ ସେଦିନ

ଶଶିରେ ବିସ୍ଫୋରଣ, ସୌରବତର ଶୁଭରେ ବରଷୁ ଓଲଟି ପାଲଟି,

ଟାଙ୍ଗିରେ ଟୋପାଟିଏ ବି ଲଳ ନାହିଁ । ମେନ କରେଣ୍ଟ ଅଫ୍ ।

ଟେଲିଫୋନ ଭେତ, ପଞ୍ଜା ଅଚଳ,

ଯେମିତି ଗୋଟା ସଂସାରଟା ଯାକରେ ଲାଲବତି,

ହାର୍ମିନିୟମର ରିଡ଼ିଗୁଡ଼ାକ ଟଣା ହୋଇ ଉପୁଡ଼ିପଡ଼ିଛି ।

ବେହେଲର ଇ-ଏ-ଡ଼ି-ଇ ଓଲଟିପାଲଟି,

ଏବଂ ଲାମାର ବୋତାମସବୁ ଅଦୃଶ୍ୟ

ମନେ ହେଲା ବନ୍ଧ ରହିନାଟା ନିରର୍ଥକ ।

କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ପରଦନ

ପ୍ରସ୍ଥଗତୀ ଏବେ କିନ୍ତୁ ଯିବ ବୋଲି କିଏ ଜାଣିଥିଲା ?

ପରଦନ ପ୍ରସ୍ଥଗତୀ ଲଳ କରିଛି ବୋଲି ଠିକ୍ ଉତ୍ତମିତ ଦେବାକୁ ଯାଇଛି

ହଠାତ୍ ପୋଖରୀରେ ଜାଲ ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ,
ହ୍ରଦଂ ବୁମ୍ବରେ ମେଣ୍ଡୋଲିନ ବାଜୁଛି,
ଡାଲହାଉସି ପାହାଡ଼ର ଗୁ-ଝଟିରେ ବନ୍ଧୁମାନେ ଜମାଟ ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି
ଏବଂ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ପାଇମା ବେଲେରିନାର ଦିଲବାହାର ନାଚ !

ମୋର ମୁଖର ଠିକ୍ ପରେ
ପୃଥ୍ବୀଟା ସତେ ଏମିତି ଓଲଟିଗଲା, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ !
ଏବେ ଏଠି ଆଲୁଅ ତ ସେଠି ଉତ୍ସବ,
ଭୟ, ଖାଲି ଭଲ ଆଉ ଭଲ—ଭଲ ଆଉ ଭଲ—
ଭଲ, ଭଲ, ଭଲ... ଆହୁରି ଭଲ...

ଆକାଶର ମେଘଗୁଡ଼ା ଗଛ ମୂଳରେ ବିଗଳିତ
ସବୁଗୁଡ଼ା ଗଛ ତାଳ ଗୁଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏବଂ ତାଳ ଗଛ ଫୁଲର ପତ୍ରର
ଗଭୀରେ ଗଭୀରେ ଫୁଲ, ପୁଣି ଫୁଲରେ ଫୁଲରେ ମନ୍ଦ୍ର ।
ଆଁ, ମରି ଯା, ଭଲ ମୁଁ କରିଛୁନା କଣ କହୁଛି ?

ଭବିଷ୍ୟତ, ମରି ବଞ୍ଚିବ ।

ପୃଥ୍ବୀଟାର ମୁହଁରେ ଏତେ କଷ୍ଟର ଦାଗ ପିଠିରେ ଜାରି ଏତେ କଳାଚିତ୍ର
ଗ୍ରସ୍ତାରେ ନିମାଗତ କଣ୍ଠା ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦୂରନ୍ତ;
ଗୁରୁଆଡ଼େ ନିଷେଧ ଓ କଣ୍ଠାତାର ; ଶ୍ଯାଂଶିର ହାତରେ ଶୂନ୍ୟ ଆଳ
ଏବଂ ଆଖିରେ ଦୁଃସ୍ବପ୍ନର କଜାଳ-ନୃତ୍ୟ ।

ମୁଁ ଟିକିଏ ଶୋଇବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି,

ବଉଳଗଛ ତଳେ ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ମାଟିର ଆରାମ,
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ବଞ୍ଚିବ !

କିନ୍ତୁ ମୋ ମୁଖର ପରଦନ

ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏନା ଯେ ପୃଥିବୀଟା ବିଲକୁଲ ଓଲଟିଯାଇଛି ।

ନିଜ ହାତରେ ତଥାପି ପାଚେଶ୍ୱରଙ୍କ କୋଠାଟା ଯେମିତି ଅନ୍ୟ କାହାର

ମୁଁ ଅଛି—ଯେମିତି କେହି ନୁହେଁ ।

ଏକ ଯେ ଫୁଲଦାନୀରେ ରଙ୍ଗୀନ ଫୁବକ, ଫାଟକରେ ସ୍ୱାଗତମ-ଶାଳା

ସକାଳର ଟେବୁଲରେ ବହୁର ସ୍ଥାନସ୍ଥ ଲେଫ୍ ଏବଂ ଉଲକୋବି ଭଜା,

ଅତିଥିଙ୍କ ପାଇଁ ସରଭଜା,

ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଇଁ ଶୀମ କର୍ପ, ସ୍ୱଚ୍ଛ ପୁଷ୍ପ ଓ ମଟରଛୁଇଁ ଖିରୁଡ଼ି,

ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ମନମାଞ୍ଚିକ ବିରଥାନ ବା ବାଗ୍‌ବା ଚଢ଼ାଣୁର ପଲଉ

ଏବଂ ମୋକ୍ଷାରତନର ଦହ ।

ଏକଟା ସ୍ୱପ୍ନ ନା ମାୟା ?

୧୮

ମୋ ମୁଖର ପରଦନ

ପଞ୍ଜାର କୁଣ୍ଡଳା ବି ସିଂହରଞ୍ଜି ଛାଡ଼ୁଛି,

ଗାଡ଼ି ବାରଣ୍ଡାରେ ନହବତ,

ନୂତନ ଯୌବନର ଦୂତମାନଙ୍କର ଦଶଲ ସେଠି ।

ମାଧବୀ ଲଜା ତଳେ—

ଏକମାତ୍ର ଆସିଥିବା ଫାକ୍‌ଟରିସ୍‌ଟୁଟ ବାଦାମୀ ରଙ୍ଗର ଫିଆଟ,

ହସ୍ତରେ ତାର ନିବିଡ଼ ଆହ୍ୱାନ,

ଏହିଏଲରେ ଦୂର ସୈକତର ସ୍ୱର,

ହେଉଛିକଟରେ କୁହେଲି-ଭେଗୀ ଆକାଞ୍ଛା ।

ଏବେ ନାଶ୍ୱାମାୟେର ସୁନ୍ଦରୀ, ତନ୍ମୁଁ । ବୟସ ମାୟେର ଯୌବନ

ଫୁଲ-ଫୁଟିବାକୁ-କଲମ୍ବ ଏମିତି ବଗିଚା ଆଖିରେ ପଡେନା, ଏବଂ
କାଳେଣ୍ଡାରରେ ସବୁ ତାରିଖ ଲଳ ।

ମୋ ମୃତ୍ୟୁର ପରଦନ
ପୃଥ୍ବୀର ଏଇ ପରବର୍ତ୍ତନଟା ଯେମିତି ମୋତେ ଜଳ କରିବା ପାଇଁ ।
ମୋର ସେଇ ପୋଡ଼ା ଜୀବନଟା ପାଇଁ ଏବେ ବଡ଼ ମାୟା ହୁଏ ।
ସେଇ କଳାଚିତ୍ର ଦାଗ, ଗୋଡ଼ରେ ବେଢ଼ି ଶୁଣାରେ ଶବ୍ଦେ ଚୌରାଳିଶ,
ଫୁଟିପାଥରେ କମ୍ବଳଘୋଡ଼ା ରାତି,
ଏବଂ ଫେନ୍ ଖୋଜି ନ ପାଇବାର କ୍ଳାନ୍ତା,
ସେହି ଅମୃତ୍ୟୁ ପୃଥ୍ବୀକୁ ଯେମିତି କେହି ଗତାଗତ ଗୁମ୍ କରୁଛି
ମୋତେଇ ଜଳ କରିବ ବୋଲି ।
ଏବେ ଭୂର୍ବିହାର ଗର୍ଭରେ ପୁଣି ଅରେ ମରେ, ଏଇତ ତାଙ୍କର କାମନା
ମରି ଭୁଲି କରିଛି, ଏବେ
ବସି ଆଉ ଅରେ ଭୁଲି କରିବାକୁ ବୁଝେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଜନ୍ମ

ମୋ ପରି ଆଉ ଜଣେ ଏଇବାଟ ଦେଇ ଚାଲିଯିବ

ଠିକ୍ ମୋ'ର ପରି, ହୁଏତ ସ୍ଵୟଂ ମୁଁ,

ମୋର ସ୍ଵପ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ମଟରକୁଇଁ-କଥାବୋ ତୋଳିନେବ

ଏବଂ ବେଳଓଳି ବୋଗେଇଲିଆ ପଥରେ ସିନ୍ଦୂର ଛଟା ଦେବ,

ମେଘସବୁକୁ ନିଗାଡ଼ି ବନେଇବ ଏକ ଧାଗ-ଶ୍ରାବଣ

ଯେମିତି ଏକ-ଉତ୍ତର ଦୁଧ, ଫେରିଲା ପିପାସାର ଉତ୍ତର ।

ମୋ ପରି ଆଉଜଣେ ଏଇବାଟ ଦେଇ ଚାଲିଯିବ,

ଠିକ୍ ମୋ'ର ପରି, ହୁଏତ ସ୍ଵୟଂ ମୁଁ,

କେଉଁ ଏକ ହୃଦର ସଂଧ୍ୟାରେ ମୁଖ ତାର କୁହେଲି-ନଷ୍ଟ ହୁ

ପକେଟରେ ଅଶୋକ ମଞ୍ଜିର ରଙ୍ଗୀନ ଏକ କବରୀ ପରି,

ଲଜନୋରେ ଏଇମାତ୍ର ମୁଦ୍ରିତ ତଟକା ତେଲଶିଟି ବର୍ଷ ଅବା ।

ନାଶର କର୍ତ୍ତୃ କୁହରରେ ମନ୍ତ୍ରପରି ଉଚ୍ଚାରିତ ନାମ, କୁହୁକ—

ତା ସହିତ କେବେ ମୋର ସାକ୍ଷାତ ହେବନି ।

ସେ ଠିକ୍ ମୋର ପରି, ହୁଏତ ସ୍ଵୟଂ ମୁଁ,

ମୋତେ ଉପହାସ କରିବ, ମୋର ଦୁଆ ଦେବ, ଯା'ପାଖରେ ମୁଁ

ପରାଜିତ ହେବି ବୋଲି ଅନେକ କଷ୍ଟ କରିଛି

ଆଗେ ଜନ୍ମିଛି ।

ମୋ ପରି ଆଉ ଜଣେ ଏଇବାଟ ଦେଇ ଚାଲିଯିବ,
 ଠିକ ମୋରି ପରି, ହୁଏତ ସ୍ବପ୍ନ ମୁଁ,
 ଯେବେ ମୁଁ ଭିତରୁ ପରି ଅନାମ, ନିରାକାର, ଅବାଞ୍ଛିତର ।
 ତାଏଣ୍ଟରେ ବନ୍ଦ ବନ୍ଦ ଲୋକ, ରେଡିଓ ଖୋଲି ଉଦାସୀନ ମୁଖ
 ଝରଣା କଲମ, ବିମୁର୍ତ୍ତିଶିଳା, ବେହେଲା,
 ସ୍ବାଇଚ୍ଛେ ପାର, ଶଙ୍ଖଚଳ, କବୋଷ୍ଟ ନଦୀ,
 ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳୀନ ଗୁଲମୋର ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁତି ନାଶ,
 ଏବଂ ସେଇ ଅନ୍ୟ ଜଣକ, ଯାହା ସହିତ କେବେ ମୋର ସାକ୍ଷାତ
ହେବନି ।

ମୋ ପରି ଆଉଜଣେ ଏଇବାଟ ଦେଇ ଚାଲିଯିବ,
 ଠିକ ମୋରି ପରି, ହୁଏତ ସ୍ବପ୍ନ ମୁଁ,
 ତାର ଜୋତାରେ ଫିତା ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ଖୋଲିବି,
 କପାଳରେ ତାପ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ପୋଛିବି ;
 ତା'ର କଣ୍ଠସ୍ବର ମୋର ଶୁଣିପା, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଶୁଣି ପାରବନ ;
 ଆକାଶର ଅବାକ ତା'ର ଆଖିରେ, ମୋର ପରି ;
 ବର୍ଷାର ଅଜସ୍ର ଜଳ, ଶରତର ଧଳା-ଟିପିଟିପି-ମାଳ,
 ଆଉ ମାଟିର ଅଗାଧ ଶାନ୍ତି ସେ ବି ପାଇବ ;
 ତଥାପି ମୋର ଓ ତାର କଣ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବିରାଟ ଜଳ ପ୍ରପାତ
 ଯାହା ଶବ୍ଦକୁ ଅନ୍ଧ କରେ ।

ମୋ ପରି ଆଉ ଜଣେ ଏଇ ପଥ ଦେଇ ଚାଲିଯିବ ।
 ଠିକ ମୋରି ପରି, ହୁଏତ ସ୍ବପ୍ନ ମୁଁ,

ମୋ ଭିତରେ ଭାଙ୍ଗିକର ମୋର ଆନନ୍ଦ ଗୁଡ଼ିକ
ଝରକା ଦେଇ ପ୍ରତିଦେବ, ବାଟକୁ ହେୟ କରି,
ମୋର ମଧ୍ୟରାସିର କଫ ପିଆଲା
ଖପୁରଲି ପରି, ଭାଙ୍ଗି ଟିକି ଟିକି କରିବ,
ସେଇ ଉଚ୍ଚତ ମଣିଷଟିକୁ ମୁଁ ଭଲପାଏଁ,
କିନ୍ତୁ କେବେ ତାର ସାକ୍ଷାତ ମୁଁ ପାଇବିନି ।
ତା ଠାରେ ପରାକ୍ରମ ହେବାର ସାକ୍ଷାତ ସୁଯୋଗ ମୁଁ ପାଇବିନି ।

ମୋ ପରି ଆଉ ଜଣେ ଏଇ ବାଟ ଦେଇ ଚାଲିଯିବ,
ଠିକ ମୋର ପରି, ହୁଏତ ସ୍ୱପ୍ନ ମୁଁ ।
କଟଲେଟ ଅଣ୍ଡା ହେବ, ଲହୁଣୀତଳ ତରଳିବ,
ଏବଂ ମୋର ଉଠିବାର ସମୟ ହେବ,
କିନ୍ତୁ ସେଇ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଆହୁରି ଅନେକ ପରେ ଆସିବ ।
ସେତେବେଳେ ଭରିଉଠିବ ପିଆଲା,
ଭିତ କରିବେ ଫଗୁଣର ପରାଗଣ, ଖଇ ଫୁଟିବ ଓଠରେ ।
ମୁଁ ସେତେବେଳେ ସମାଲୋଚନାର ଶରବ୍ୟ, ଅଲକ୍ଷ୍ୟ,
ଦେଖିବିନି, ଜାଣିବିନି, ଶୁଣିବିନି ।

ମୋ ପରି ଆଉଜଣେ ଏଇବାଟ ଦେଇ ଚାଲିଯିବ,
ଠିକ ମୋର ପରି, ହୁଏତ ସ୍ୱପ୍ନ ମୁଁ,
ମୋର ଏଇ ବୋଗେନଭିଲିଆ, ଶ୍ରାବଣ ଏବଂ କାଳବାଦାମ
ତାକୁ ସୁଖ ଦେବେ, ସ୍ୱାଦୁ ଦେବେ,

ଆକାଞ୍ଛାରୁ ଆକାଞ୍ଛାକୁ ଟାଣିନେଇ
ଦଶହରା କରିତୋଳିବେ, ମୋର ପରି ।
ତାର ଅନାଗତ ସ୍ୱେଦ ମୋ, ମୁହଁରେ
ତା ଦୁଃଖରେ ମୁଁ ଦୁଃଖୀ,
କାରଣ ସେ ମୋ, ପରି ଆଉ ଜଣେ,
ହୁଏତ ସ୍ୱପ୍ନ ମୁଁ ।

ମୋତେ ଅନୁବାଦ କର

ମୋତେ ଅନୁବାଦ କର—କେହି, ଯେ କେହି ;

ମୋତେ ପୋଷ ମନାଅ—କେହି, ଯେ କେହି ;

ମୋତେ ଅପମାନ କର ।

ମୋ ଭିତରେ ଗଳେଇଥିବା ଶିଙ୍ଗକୁ କେହି ମୋଡ଼ି ବଙ୍କା କର,
ଆଉ କବିତାର ବେଳରେ ଫାଶୀ ଦିଅ ।

ମୋତେ କେହି ନିଲମରେ କଣି ନେଇ ପାଣି ଦାମରେ ବିକି ଦିଅ,

ପ୍ରତିପନ୍ନ କର—ମୁଁ କିଛି ନୁହେଁ ;

ଦୁଇ-ପ୍ରହର-ଉଚ୍ଚ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି

ଦ୍ରୁତ-ନୟାର ମଝି ବୁଲୁ

କେହି, ଯେ-କେହି ମୋତେ ଗୁଚିଦିଅ ।

ମୋତେ ଅନୁବାଦ କର—କେହି, ଯେକେହି ;

ମୋ ଭିତରର କଠିନ ଅବାଧ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ

ଚମୁଟା ଦେଇ ଟାଣି ବାହାର କର,

ଦରଜାର ଲିଙ୍ଗେଲ୍ୟରେ ସତ୍ସତଥା ପରି

ଯେ କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ସତ୍ ସତ୍ କରେ

ସେଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଲୁଣ ଗୁଚିଦିଅ,

ମାରିଦିଅ ।

ରବରରେ ଘଷି ମୋ ଦେହର ଚମଡ଼ାରୁ
ପାରତ ମୋର ନାଁଟା ପୋଛୁ ଦିଅ,
ମୋତେ ଏମିତି ଅନୁବାଦ କର
ଯେମିତି ମୁଁ ସମୁଦ୍ର ନୁହେଁ, କି ପାହାଡ଼ ନୁହେଁ,
ଶ୍ରୀଷ୍ଠ ନୁହେଁ, କି ଶୀତ ବ ନୁହେଁ,
ଯେମିତି ମୁଁ ଆଉ କିଛି, ଆଉ କେହି,
ମୋତେ ତୁମ୍ଭ କରୁଅ—କେହି, ଯେକେହି ;
ମୋତେ ଅନୁବାଦ କର ।

“ମଇନା ପଡ଼” — ପିସିମା

“ମଇନା, ପଡ଼” — ପିସିମା, ତୁ ଏବେ କେଉଁଠି ?

କେଉଁଠି ତୋର ସେଇ ନଦୀକୂଳ-ମୁଖ, ଶୀତଳପାଟି-ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶରୀର
ତୋର କରୁତର-ତନ୍ମୟ ଶାସ୍ତିତ — ମୋର ପ୍ରଥମ ଉପନୟନ ପାଣ୍ଡୁଲିପି !
ବିଶେଷଣ ଖୋଜା ମୋର ପ୍ରଥମ ଫାଉଣ୍ଡେନ ସେନ୍ ତୋର ଦିଆ,
ଏବଂ ଫେନଲୋଜ୍ଜଳ ସମୁଦ୍ରରୁ ସାଉଁଟା ମୋର ଏଇ ମରହଟ୍ଟିଆ
ତୋର ଦୁଃଖ-ଅଳତା ପଦତଳେ
ରମସିମ ଭାବରେ ଛଳ-ଛଳ-ନୟନ ମୁଁ
ଏବେ ବି ଶିଶୁ — ବସିଥାଉ ।

“ମଇନା, ପଡ଼” — ପିସିମା, ତୁ ଏବେ କେଉଁଠି ?

କେତେବେଳେ ଯାଏ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି
ହରିବୋଲ-ବଇସିମଠୁଁ ସତେ ତୁ କେତେ ଗୀତ ନ ଶୁଣିଛୁ !
ନବଗଙ୍ଗା ନରୁରେ କେତେ ମାଛ, କେତେ ସ୍ନେହ
ଅନେକ ଦିନୁ ମୁଁ ସେଠି ଗାଧୋଇନି, ପହଁରିନି,
ହାଜାରପୁର ମାଲ କୁଠରେ
ଲିଭୁ କୋଲର ଲାଲ ଟକ୍ ଟକ୍ ଗୋପା ଛଡ଼େଇନି,
କେଉଁଦିନୁ ସତେ ସାଇକେଲ ଚଢ଼ି ମଶାଣି ବାଟେ ଯାଇନି,
ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵର ମଠରେ କୃଷ୍ଣା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀର ସନ୍ଧ୍ୟା ଶୁଣିନି !

ତୋର ଅନ୍ନଦାମଜାଳ-ପଦାବଳୀ, କାଳିଦାସ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ଭିତରେ
 ଯୋକ ପରି ଦିନେ ତୁ ମୋତେ ପଶିବାକୁ ଦେଇଥିଲୁ,
 ତୋ “ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ”କୁ କପି କରୁ କରୁ ବେଳା ଗଡ଼େ, ତୁ ଆବୃତ୍ତି କରୁ,
 ତୋ କଣ୍ଠର ଆଶୁର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ଲାଜନଗୁଡ଼ିକ ଏବେ ବି ମୋର କଣ୍ଠେ
 ବାଇଚଢେଇ ବସା ପରି ତୋର ସେଇ କୁଲୁଙ୍ଗାରେ
 କେତେ ଯେ ଏଣୁତେଣୁ ପୋଥିର ଛନ୍ଦାଂଶ
 ପ୍ରାଚୀନ ଅଯୋଧ୍ୟା, ଦ୍ଵାରକାର ଗନ୍ଧେ ଭରପୁର :
 ପ୍ରକାଶ୍ଵ ସ୍ଵପ୍ନ ତ ମହାଶ୍ଵରତଟା କୋଠସ୍ଥ ଭିତରେ
 ସତେ ଯେମିତି ଗୋଟାଏ ମନ୍ତ୍ରରୂପ ।
 ଏବଂ ତା ପାଖକୁ ସୁନେଲି ଅକ୍ଷର ଲେଖା—
 ଦୁର୍ଗେଶ ନନ୍ଦନ, କପାଳକୁ ଶୁଳୀ କୃଷ୍ଣକାନ୍ତର ଉଇଲ ।
 ଇନ୍ଦ୍ରକାଳ ଓ ପରକାଳ !

“ମଇନା, ପଢ଼” ପିସିମା ତୁ ଏବେ କେଉଁଠି ?
 ମୋର ଏଇ ବଡ଼ ବୟସରେ ଖୁବ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ—
 ଜାଣନ୍ତି ତୋର ରକ୍ତରେ କେଉଁ ଯୁଗର ସଂଗ୍ରାମ,
 ତନ୍ମୁ ପଞ୍ଜିବ ତଳେ କେବେ କେଉଁଠି ଅଗ୍ନି ଉପାତ ହେଇଥିଲା କି ନା,
 ତୋର ଇଶ୍ଵରୀ ପରି ଆଦ୍ର ମୁଖ, ଶେଫାଳୀ ଗନ୍ଧା ନିତୋଳ ହସ
 ତୋର ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—କି ଜନ୍ମଗତ ?
 ନା ତୋର ଅବରୁଦ୍ଧ ଫଳନର ଜନ୍ମାନ୍ତର ?
 ପଶ୍ଚିମ ପାଖର ସେଇ ମେଲରେ ଶୋଇ
 ତୁ ମୋର ଉପନ୍ୟାସର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଦେଖିଛୁ—

ପୃଷ୍ଠା ପରେ ପୃଷ୍ଠା, ପୃଷ୍ଠା ପରେ ପୃଷ୍ଠା—

ସଦ୍ୟ-ଉଦ୍‌ଗତ କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଓଜନ କରି କରି ପଢ଼ିଛୁ,

ଅବଶ୍ୟାସ୍ୟ ଆକାଶରେ କେତେ ଗୁଡ଼ି ମୁଁ ଉଡ଼େଇଛି—

ତୁ ବନ୍ଦୁ ପରି ସାହସ ଦେଇଛୁ, ସୂତା ଗୁଡ଼ିଛୁ, ପ୍ରଶ୍ନ ଦେଇଛୁ,

ମୋର ସ୍ୱପ୍ନସମ୍ଭବ ଚିନ୍ତାଳ ଗୁଡ଼ିଟା ବି ଯେମିତି ତୋ'ର ।

ତୋ ଦିଆ ଫାଉଣ୍ଡେନ ଯେନ ମୟୂଷ ଖାତା, ଏବଂ

ଅସଂଖ୍ୟ ହିଙ୍ଗାସର ସ୍ୱର ରକ୍ତର ସ୍ରୋତଲିପି—

ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭିତରେ ।

“ମଇଳା, ପଢ଼” ପିପିମା, ତୋର ଦିନାନ୍ତ୍ରଣୀ-ମୁଖ ମୁଁ ଏବେ ବି ଦେଖେଁ ।

ମୋ ସ୍ୱପ୍ନ ଭିତରେ ତୋର ଅଫୁରନ୍ତ ଶରତ, ଅଗଣିତ ସ୍ଥଳପଦ୍ମର ପାଖୁଡ଼ା,

ତୋ ଆଖିର ପାଣିଛପା ଏବେ ବି ମୋ ଆଖିରେ ।

ତୋର ଖଇ-ଧଳା ଶାଢ଼ୀରେ

ଦିନେ ମୋର ଶୈଶବର ପଣିକିଆ ବାନ୍ଧ ରଖିଥିଲୁ

କିନ୍ତୁ ତୁ ଜାଣିଥିଲୁ—ସମୟ ଦିନେ ମୋର ଦେହ ମନକୁ ଅତିଶୟ କରିବ

ଟେକାଟିଏ ପରି ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେବ ମୋର ମାଛରଙ୍ଗା ଶୈଶବ,

ଆଖିବ କୋକିଳର ରୁତୁ,

କବିତା ଭିତରେ ଯେବେ ମୁଁ ନୂଆକରି ଅକ୍ତୁରିତ ହେବି

ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବି, ଏବଂ ମୋର ସ୍ୱପ୍ନସ୍ୱରୁ ଗୁଡ଼ି ଭିତରେ ଅପରାଜିତା ପରି ଫୁଟିବେ

ତୁ ଜାଣିଥିଲୁ—କଲ୍‌ନାର ଜଳାକ୍ର-ପ୍ରାନ୍ତରର ଖରା ପୂର୍ଣ୍ଣବାର ଏବଂ ଚିହ୍ନାମୁହଁ

ପ୍ରତିମାର କଳିକାରେ ସଜ ହେବାର ସେଇ ରୁତୁ

ମୋର ଗୁଡ଼ିରୁ ଗୁଡ଼ିକୁ ପିଟିହେବ ।

“ମଇନା, ପଢ଼” ପିସିମା,—ତୋ ପାଇଁ ଶୋକ ସାନ୍ତ୍ବନା କିଛି ମୁଁ ଖୋଜିନି ।
 କିଏ କ’ଣ ହଜେଇଛି ? କହ—କଣ ବା କିଏ ହରାଏ ?
 ଯୁା ଭିତରେ ଯା କିଛି ଯାଇଛି ତା ଖାଲି ଗୁଡ଼ିଏ ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣାୟନ,
 କିଛି ରାତି ପୁହାଇବାର ରଖି, କିଛି କିଛି ଅପରାଧିକ ଅବସାଦ
 ଦଳେ ଦଳେ ବନହଂସୀ,
 ଅସ୍ପଷ୍ଟନିଭ ଦିଗନ୍ତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ିବାର ଆରକ୍ତ କଲରବ—
 ଶବ୍ଦ ନିଃଶବ୍ଦ, ଶବ୍ଦ ନିଃଶବ୍ଦ, ଶବ୍ଦ,
 ଏବଂ ତୋର “ପ୍ରୀୟନ୍ତେ-ସବଂଦେବତାଃ...” କଣ୍ଠସ୍ଵର ।

“ମଇନା, ପଢ଼”—ପିସିମା ତୁ ଏବେ କେଉଁଠି ?
 ତୁ ଜାଣୁ ? ତୋର ଅନାବଶ୍ୟକ ମଇନାଟିକୁ ମୁଁ ମାରଦେଇଛି ?
 ଅବଶ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଚିହ୍ନଟ କରି ପାରିନ ଏବଂ ଆକାଶର ରକ୍ତାକ୍ତ ରୌଦ୍ର
 ସେଥିରେ ତଳେ ବି ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହେଇନି ।
 କ’ଣ କିଏ ହଜେଇଛି ? କହ—କ’ଣ ବା କିଏ ହଜାଏ ?
 ଖାଲି କେତୋଟି ରାତି ପାହାନ୍ତି ପହର
 ଆଉ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଡ଼ିବାର ‘ଓରେ ବିହଙ୍ଗ’ ସନ୍ଧ୍ୟା,
 ଏବଂ ମୋର ଗୁଡ଼ଫଟା ଡାକ—
 ପିସିମା, ପିସିମା, ପିସିମା ।

ଯେମିତି ଆଉ କେହି

ଯେମିତି ଆଉ କେହି, କେମିତି କେଜାଣି,
ଆମ ଆଗରୁ ଏଇ ଉପତ୍ୟକାକୁ ଆସିଛି ।
ଆଉ ପ୍ରତ୍ୟେକର ନାମ ଧରି ଡାକିଛି,
ଏ ଜଳକୁ କହିଛି ନଦୀ, ସେ ଜଳକୁ କହିଛି ହ୍ରଦ, ଏକ
ଲେ ଟୁପୁରୁ ଟୁପୁରୁ ଆକାଶ-ଝାଞ୍ଜିର ଜଳକୁ କହିଛି ବୃଷ୍ଟି ;
ନିଆଁ ରଡ଼ ପରି ତତଲ ଯେଇ ଲାଲଫୁଲକୁ କହିଛି କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା,
ମୟୂରପକ୍ଷୀ ଆକାଶକୁ ନୂଆ ବିଶେଷଣ ଦେଇ ମୁଁ ଯେ ଜାଲେଇବି,
ସେ ବାଟ ଆଉ ରଖିନି,
ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ସାତୋଟି ଯାକ ରଙ୍ଗ ଉପରେ
ସାତଟି ନାଁର ଏକଦମ ବାଣ୍ଟିସ ପେଣ୍ଠ ଯେମିତି ମାଝି ଦେଇ ଯାଇଛି ।
ଆମର ଏଇ ସସ ରଟା ତେଣୁ ଖାଲ ନାଁରେ ନାଁରେ ରୂପବାନ୍,
ରୂପସୀ ଆମର ଏଇ ପୁଷ୍ପରଣୀ, ଏଇ ପୁଣ୍ଡିନା ଆଉ ସର୍ପଗଛା ରାନ୍ଧି ।

କିଏ ଯେମିତି ଅନେକ ଦିନରୁ ଆସି ଏଠି ଶ୍ରୀଗୁ ଛୁଟି କଟେଇଛି ;
ହେଇ—ତାଙ୍କ ବଣଭୋଜର ଚୁଲଟା ପଡ଼ିଛି ସେ ଗଛ ଗୁଲରେ ।
ଆଉ ଦେବଦାରୁର ବଜଲରେ ତାଙ୍କ ତରକାସ ବଘର ପୁରୁଣା ବାସ୍ନା ।
ଶୁଖିଲା ପତ୍ରଗୁଡ଼ାକ ବତାସରେ ଆଲୁରୁ ମାଲୁରୁ !
ଯେମିତି କେଉଁ ଏକ ଡାଏରର ଛଡ଼ା ମିଡ଼ା ପୃଷ୍ଠା ।

ହୁଙ୍କା ଉପରେ ପଡ଼ିଛି ଦଗନ୍ତ-ସାକ୍ଷୀ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି
 ପାଣି, ପବନ କି ବଜୁଳିରେ ଯା'ର ପ୍ରତିଶ୍ରବ ନାହିଁ ।
 ଅନେକ ଅଜଣା ଅଶୁଣା ଶତାବ୍ଦୀ ହଜିଯାଇଛି
 ଅଦିଆ-ଅନିଆ ଦୃଢ଼ତାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ।
 ତା'ପରେ ଆମେ ଆସିଛୁ ଏଇ ଛତୁଛତା ବର-ଓସ୍ତ ପଡ଼ିଆକୁ
 ଟିକିନ କେରୀଥରରେ ଆମେ ଆସିଛୁ ସନ୍ତୁଳା ମାଉଁସ,
 ଗରମ ମସଲା ପାଇଁ ଡାଲଚନ, ଲବଙ୍ଗ, ସାଙ୍ଗରେ ସଜନାଛୁଇଁର ଆଗୁର,
 ଆଉ ରସୁଆ ରସୁଆ କାଗିଜି !
 ଡବା ଭିତରେ ଚମଡ଼କାର ଅଲେଇଚଦିଆ ମିଠା ପାନ
 ଆଉ ଆମ ସଙ୍ଗରେ ଅଛନ୍ତି କେଇ ଯୋଡ଼ା ଅଭିନ୍ନ ଦୃଢ଼ତା
 ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଆଡ଼କୁ ଧପାଲି ହୁଙ୍କା ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ଉନ୍ମୁଖ ।

ଯେମିତି ଆଉ କେହି ଏଠିକି ଆଗରୁ ଆସି
 ଦି ହାତରେ ନା ସବୁ ବୁଣିଦେଇଯାଇଛି ।
 ଯେତେ ଖୁସି ତେତେ, ଯେତେ ଦୂର ତେତେ
 ନାଁରେ ନାଁରେ ଖାଲି ଡଙ୍କା ଏଇ ଦିନ ସବୁ, ଏଇ ରାତି ସବୁ ।
 ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶ୍ଟ ଶବ୍ଦକୋଷ ଭିତରେ—
 ଶବ୍ଦ, ପ୍ରତିଶ୍ରବ, ପ୍ରତିଶ୍ରବର ପ୍ରତିଶ୍ରବ
 ଆମେ ତା ଭିତରେ ବସିଛୁ, ଏବଂ
 ଆଉ କାର, ଆଉ କେଉଁ ଦିନର ମୁଖସ୍ଥ ପ୍ରତିଲିପି ମୁଖସ୍ଥ କରି ଚାଲିଛୁ ।
 ସେମାନେ କେହି ନିଜ ନାଁ କହି ନାହାନ୍ତି,
 କିନ୍ତୁ ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କର ସବୁକିଛିର ନାଁ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ମୋ ନାଁ ଦେଇଥିଲୁ ପିସିମା, ଏବଂ ପିସିମାର ନାଁ ଦେଇଥିଲୁ ତାର ମାଆ ;
କିନ୍ତୁ ଆମର ଏଇ ବଶଭୋଜର ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଛର,
ଏମିତିକି ତଦେଇମାନଙ୍କର ଶବ୍ଦର ବି ରହୁଛି
କେହି-ଜାଣେନା-କିଏ ଦେଇଥିଲୁ— କାହିଁକି
ଏଇସବୁ ଅଭିଧାନ ବଳେଇ ପଞ୍ଜିବା ଅନର୍ଗଲ ନାଁ
ଏଇ “ନାମ୍ନେବ କେବଳ” ଯେମିତି ଆମର ନିୟତି ।

ଏଇ ମାଛାତା ଅମଳର ପୃଥିବୀ ଦେହରେ ଅନେକ ରଙ୍ଗର ଛତା,
ତଥାପି ଏଠି ରହୁଛି ସାପଖେଳା, ମନ-ଓଟରା ଗୁଡ଼ା—
କାକଦ୍ୱୀପରୁ ସମୁଦ୍ର, ଫେଜାରଗଞ୍ଜି,
ଦି'ପାଖରେ ଉଦୟାସ୍ତ କାକଲି, ମାଛରଙ୍ଗାର ତେଣା
କଷି ଆମ୍ଭର ସବୁଜିତ ତୋଟା ଏବଂ
ବି.ଡି.ଓ. ଜାମ୍ରେ ଗୀତ-କବିତା ପରି ନହୁନହୁଙ୍କା-ଟୋଙ୍କା
ଏମାନେ ଶବ୍ଦରେ ଅଙ୍କା ଛବି ଗୁହାନ୍ତି, ସ୍ତବ ଗୁହାନ୍ତି,
ନୃତ୍ୟ, ଅଲିକ୍ଷିତ-ପୁଷ୍ପ କବିତା ଗୁହାନ୍ତି
ଗୁହାନ୍ତି ଗୀତ—ସା'ର ସ୍ୱରଲିପି ପାଇଁ କେହି କେବେ ସାହସ କରିନି,
ଏବଂ ହିମାଗତ ପୁରୁଣା

କଥାର ସିନ୍ଦୂର ମୋତେ ବାହାର ଆସିବାକୁ କହନ୍ତି ।
ମୁଁ ଯେତେବାର ଅବାକ କରିଦେବି ଭାବେ,
ରକ୍ତମ ସ୍ତନ୍ନକୁ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଶବ୍ଦରେ ଅନୁବାଦ କରିବାକୁ ଯାଏଁ,
ପାରେନା, ପୁରୁଣା ମାଛାତା ଅମଳର ନାଁଗୁଡ଼ାକ ବାଟ ଓଗାଳି ବସନ୍ତି
ଯେମିତି କୌଣସି ଆବେଗ ଆଉ ତଟକା ନୁହେଁ, କୌଣସି ଶବ୍ଦ ଅଶ୍ରୁତ ନୁହେଁ
ଯେମିତି କୁସୁମ ମାନ୍ଦେଇ ଆଗ୍ରାତ, ଯସାରଟା ଯେମିତି ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣରୁ ସୁରୁ

ଅତଏବ ବ୍ୟବହୃତ ଚୁଲିରେ, ବ୍ୟବହୃତ ଜଳ-ଆକାଶ
ମାଟି ଭିତରେ ଆମର ଏଇ ବଣଭୋଜି ।

ସେମାନେ ଆମକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ।

ଏଇ ମଧୁମାସରେ ରୁମେ ଯୁଆଡ଼େ ଦେଖ ଅନାମ ଗଛ ନାହିଁ, ଅନାମ ଫୁଲ ନାହିଁ,
ମାଲ, କଡ଼ କେନ୍ଦୁ ଅନାମ ନୁହନ୍ତି

ଏଇ ଋତୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅରଣ୍ୟରେ ଯାହା କିଛି ସବୁ ଅନ୍ୟ କଥାର କଲମ ;

ଅନ୍ୟ କେଉଁ କୋକିଳର ପ୍ରତିଧ୍ବନିର ପ୍ରତିଧ୍ବନିର ପ୍ରତିଧ୍ବନି ଆମର ପଞ୍ଚମସ୍ବର

ଅନ୍ୟ କେଉଁ ପ୍ରେମିକାର ପ୍ରତିଲିପିର ପ୍ରତିଲିପି ଆମର ପ୍ରୀତିମତା ।

ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଅନନ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଆଉ କେନ୍ଦୁ !

କେନ୍ଦୁ ଯେମିତି ଆମକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଛି ।

ଆମ ପୋଖରୀରେ ଏତେ ନୂଆ ମାଛର ପହଣା,

ଗଛରେ ଏତେ ନୂଆ ହେଇ ଫଳିଥିବା ଜାମରୋଳ

କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଛତୁ ପରି ଗଜେଇଥିବା ନାଁ ଗୁଡ଼ାକ ଲାଗିଛି କାତି

ହେଇ ମାଛ ହସ୍ତରେ, ଶ୍ବେପା ହେଇ ଫଳ ହସ୍ତରେ

ଯେମିତି ଆଉ କେନ୍ଦୁ, କେମିତି କେଜାଣି,

ଆମ ଆଗରୁ ଏଇ ଉପତ୍ୟକାକୁ ଆସିଛି ।

ମୁଁ ବି ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ

ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ମୋଡ଼ି କାବୁ କରେ
ମୁଁ ବକ୍ଷତ ପରାହତ ମାଟାଡର ।
ଉଦ୍ଧତ ଶିଙ୍ଗ ତଳେ ହୃତମାନ ।

ଯେତେବେଳେ ପିପାସୁ ବାହୁ ମଧ୍ୟରେ ଏକମାତ୍ର ପତ୍ର—
ପିପାସା,

ଏବଂ ଚୁମ୍ବନ ମୋର ଓଷ୍ଠ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ।

ଗଳା ଭିତରେ ଠେଲି ଉଠୁଥିବା କୋହକୁ ଶ୍ଵେତ ପାରେନା
ନିଜକୁ କେମିତି ବିସଦୃଶ ଲାଗେ ;

ଯେତେବେଳେ ଆଲିଙ୍ଗନର ଚୂଡ଼ାଗୁଡ଼ିକ ଭଙ୍ଗା ଦେଉଳ

ଯେତେବେଳେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୋତେ କାବୁ କରେ

ଏବଂ ମୁଁ ବକ୍ଷତ ପରାହତ ।

ଯେତେବେଳେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୋତେ ମୋଡ଼ି କାବୁ କରେ

ଛାତ ଭିତରେ ସମୁଦ୍ରତୀର-ସ୍ଵାକ୍ଷରତ ଫଟେ।

କେବଳ ଧସିବାକୁ ଲାଗେ

ସେତେବେଳେ ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ରେଳ ଲାଇନ
 ଯେମିତି ସମାନ୍ତରାଳ ବିଦ୍ରୁପ
 ଏବଂ ଉତ୍ତଳ ଜଂଶନ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ସେପାରେ ।
 କେଶଶ୍ରୀ-ସନ୍ଧ୍ୟା ତଳେ ଭଉଁସିଲୋ ଆକାଶ-ସିଞ୍ଚି
 ଛୁତ ପାରି ହେଇ ଆହୁର ନେତେ ଦୂର କିଏ ଜାଣେ ?
 ମାତ୍ର ଚାରିଟି ଅକ୍ଷର ଭିତରେ ମୋର ସବୁ ସ୍ବପ୍ନ ସେତେବେଳେ ବନ୍ଦୀ,
 ଯେତେବେଳେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୋତେ ମୋଡ଼ି କା'ରୁ କରେ
 ଏବଂ ମୁଁ ବିକ୍ଷତ ପରାହତ ।

କିନ୍ତୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମୋଡ଼ି କ'ରୁ କରେ
 ସେତେବେଳେ ପାଖ ଚାରିରେ ଦି ହାତ ସେକେଁ
 ଏବଂ ସ୍ବଲ୍ପରେ ଫୁଲ ଫୁଟାଏ
 ମନୋହର ଦୂରତ୍ବରେ ସେତେବେଳେ ମୁଁ ବଡ଼ ହୋଇଉଠେଁ,
 ମୋର ଯନ୍ତ୍ରଣାର କଳାଚିତ୍ର ଉପରେ
 ଅନାରକଳି-ଛୁଆଁ ଟୁଂ ଟାଂ ବାଜେ ।
 ବଞ୍ଚନାକୁ ବେଶ ଭଲ ଲାଗେ
 ଯେମିତି କପୋଳ-କଳନାର ସହଚରୀ
 ସେତେବେଳେ ଅଦୃଶ୍ୟ ଆଖିର ଭରପୁର ବିରହ
 ଯନ୍ତ୍ରଣା ସଙ୍ଗେ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ସଙ୍ଗମ ଘଟାଏ ।

ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୋତେ ମୋଡ଼ି କା'ରୁ କରେ
 ମୁଁ ବି ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ମୋଡ଼ି କା'ରୁ କରେ ।

ତୁମେ ଗୋଟାଏ ମିଛୁଆ

ମୁଁ ଚାଲିବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲି,

କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଗୁଡ଼ିଲନି, ତୁମ ସଙ୍ଗେ ଏକଲ ଥନେକଟା ବାଟ ଚଲେଇଲି ।

ଏବଂ ଚାଲିବା ସଙ୍ଗେ ଜୋଡ଼ିଦେଲି ଲାଲମାଟିର ପଥ,

ଢାଳିଦେଲି ଆକାଶରେ ଏକ-ଆକାଶ ତାରା, ଜୁଡ଼ାରେ ରକ୍ତକରଣ,

ଏକ ଅନର୍ଗଳ ଭାବନାସ୍ଥାନ କଥା ।

ଯେମିତି ଚାଲିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ

ଏସବୁ ପାଇଁ ।

ତୁମେ ଗୋଟାଏ ମିଛୁଆ, ଗୋଟାଏ ମିଛୁଆ ।

ମୁଁ କ୍ଳାନ୍ତ ନ ଥିଲି, ମୁଁ ଶୋଇବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲି

ଗୁଡ଼ିଲ ନାହିଁ, ଶୁଆଇଲି,

ଏବଂ ଶଯ୍ୟା ସହୃଦ ଦେଲି ମାଲ ବଲ୍ ବ,

ବଛେଇଲି ମଞ୍ଜି, ସୁଇଚ୍-ପସ୍ତି ଏବଂ କେଉଁଠୁ କେଜାଣି

ଇଭନିଂ-ଅଫ୍-ପ୍ୟାରିସ ଓ ନରମ ଯୁଇ ।

ଯେମିତି ଶୋଇବା ପାଇଁ ନୁହେଁ

ଏସବୁ ପାଇଁ ।

ତୁମେ ଗୋଟାଏ ଭଣ୍ଡ, ଗୋଟାଏ ଭଣ୍ଡ ।

ମୁଁ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲି

କିନ୍ତୁ ଶୁଣିଲିନି, ପ୍ରାୟ କାହାଠି ନେଲି ।

ନେଲି ଆଲବମରୁ ଫଟୋ, ବେଗରୁ ରୁମାଲ, ଛୁଇରୁ ଚିଠି,

ଏବଂ ନେଲି ମୋର ଆପାଦ ମସ୍ତକ ପ୍ରାୟ ଲୁଟ କରି ।

ପରବର୍ତ୍ତେ ଉପହାର ଦେଲି ରଙ୍ଗୀନ ଏକ ରୂପକଥା—ପ୍ରୀତି

ଏବଂ ସ୍ବାଦସ୍ବାଦ, ବର୍ଣ୍ଣସ୍ବାଦ ଏକ ଛଳନା—ଦୃଢ଼ତା ।

ଯେମିତି ନେବା ପାଇଁ ଚାହୁଁଥିଲି,

ଏଥରୁ ପାଇଁ ।

ତୁମେ ଗୋଟାଏ ମିଛୁଆ, ତୁମେ ଗୋଟାଏ ଭଣ୍ଡ ।

ଏଇ ଦୟା ଚିଠିଗୁଡ଼ି

ଏଇ ଦୟା ଚିଠି ଗୁଡ଼ାକ ହାତରୁ ମୋର ମୁକ୍ତିନାହିଁ ।
ସପ୍ତାହ ପରେ ସପ୍ତାହ ରୁଜ ଶ୍ବାସ, ମୋ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭିତରେ ଦୃଢ଼ପିଣ୍ଡ ରୂପ,
ସମୁଦ୍ର ଧୁଆଁ ମାଲ ଖାମ୍ ଲେଟର ବକ୍ସକୁ ଅସନ୍ନ
ମୋ ଠାରୁ ଯେମିତି କିଛି ଗୁହାନ୍ତି କି, ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି କି
ଭୟ ଦେଖାନ୍ତି ଜାଣେନା ।
ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଖୁମାଣୀ ଟୋଙ୍କା, ଭାବେଁ ଖୋଲବନ, ଶୁଣିବନ,
କଥା କହିବନ ;
ଭାବେଁ ପଡ଼ିଆର ମୁକ୍ତ ମେଳାରେ ଟିକି ଟିକି କରି ଉଡ଼େଇ ଦେଇ ଆସିବ ;
ଇଚ୍ଛାହୁଏ, ଲେଖେ—ଏଇସବୁ ଢେଙ୍କୁ ସିତ ବିଶେଷଣ ମୁଁ ବଶ୍ବାସ କରେନା ।

ସପ୍ତାହ ପରେ ସପ୍ତାହ କିଏ ଯେମିତି ମାଲ ଆକାଶ ଛୁଇଁ ନୋଟିସ ଜାରି କରେ
ସିଲ ମୋହର ଦିଆ ସମନ ମୋ ଦରଜାରେ ଝୁଲୁଏ,
ବସନ୍ତ ରୁରୁର ଭଲୁଣ୍ଡି ସ୍ଵାରମାନେ ଜିଦ୍ ଧରନ୍ତି,
ମୋର ମନକୁ ଦୁର୍ବଳ କରିବାକୁ ଗୁହାନ୍ତି ।
ନେଷ୍ଟ ଡାଲରେ ମଞ୍ଜିରୀ, ବେଢ଼ାରେ ବୋଗେନଭରଣ,
ବ ଶ୍ରେୟରେ ମହୁମାଛ
ଯେମିତି ଅଗଣିତ ପତାକା ଓ ନରବଧୁ ସ୍ତୋଗାନ,

ମୋ ମନକୁ ଦଖଲ କରିବା ପାଇଁ ସେତେନେ ହମାଗତ ଆଗଉଛନ୍ତି ।
 ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଖୁମାଣୀ ଟୋକା, ଭାବେଁ ଦେଖିବନି, ଶୁଣିବନି,
 ହଁ ନା କାହିଁରେ ମୁଁ ନାହିଁ ।
 ସବୁଯାକ ଦୟାତା ଗୋଟାଏ ଗୁଞ୍ଜରେ ଗଢ଼ା
 ଚିତ୍କାର କରି କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ, —
 ଏସବୁ ମୁଖୋଶ ପିନ୍ଧା ଶବ୍ଦକୁ ମୁଁ ଭୟକରେ,
 ‘ବସନ୍ତ’ ‘ଭଲ ପାଇବା’ ଦୃଢ଼ସ୍ୱ ‘ଯଦିଫ ଦୃଢ଼ସ୍ୱ ମମ,
 ଏସବୁରେ ମୋର ଆଦୌ ବଶ୍ୟ ନାହିଁ !
 ଭରୁ ଭରୁ ସପ୍ତାହ କଟେ ପୁଣି ଲେଟର ବକ୍ସ ଖୋଲେ
 ପୁନଶ୍ଚ ସେଇ ଅବଶ୍ୟାସୀ ଭୟାନକ ବ୍ୟାପାରଗୁଡ଼ିକ ଘଟେ ।
 ସମୁଦ୍ରର ଡେଉଁରେ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ କଥାଗୁଡ଼ିକ ମୋ ଗୁଡ଼ରେ ମଥା ରଖନ୍ତି
 ମୋ ଠାରୁ ସେମିତି କିଛି ଚାହାନ୍ତି କି ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି କି
 ଭୟ ଦେଖାନ୍ତି ଜାଣେନା ।
 ସପ୍ତାହ ପରେ ସପ୍ତାହ ମାସ ପରେ ମାସ ପ୍ରସାଦ ପରେ ପ୍ରସାଦ ।
 ଶୁଣିର କବୋଷ୍ଟ ଅନ୍ଧକାରରେ ଆକଣ୍ଠ ବୁଡ଼ି ରହି
 ମନେ ମନେ ଶସଡ଼ା କରେ ।
 ଗୁଡ଼ର କାଣ୍ଡିସରେ ମହୁମାଛ, ବେଢ଼ାରେ ବୋଗେନ ଭଲଆ—
 ଦୟା ଚିଠିଗୁଡ଼ିକ ହାତରୁ ମୋର ସମ୍ଭବତଃ ନିସ୍ତାର ନାହିଁ ।

ଏ ସବୁ କୁହା ଯାଇଥାନ୍ତା

ଏସବୁ କୁହା ଯାଇଥାନ୍ତା
ଫାଟକର ବସନ୍ତ ଲତାକୁ
କମ୍ପା ହୁଏ ଫୁଲଦାନର ବାହାଘା ପତକୁ
ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି—
ଯେମିତି ଖୁବ୍ ଅନାୟାସେ,
ଯେମିତି କେଉଁ ଉଚ୍ଚାରତ ସ୍ଵଗତୋକ୍ତ ପରି
ନିଜର ଖୁସିକୁ ହାତରେ ଏପାଖ ସେପାଖ
ଗୁଚି ନେଉଁ ନେଉଁ ।

ଏସବୁ କୁହା ଯାଇଥାନ୍ତା
ଘଡ଼ି କଣ୍ଟା ଆଡ଼କୁ ଥରଟିଏ ବି ନ ଗୁଡ଼ି
ଅପରାହ୍ନିକ ଆକାଶର ବାଣ୍ଟିସ ରଙ୍ଗେ ଗାଧୁଆ
କଫିର ପିଆଲରୁ ବାଷ୍ପ ଉଠିଗଲେ
ଆଖିରେ ଆଖି ରଖିବା ନ ରଖି
କ୍ଳାନ୍ତର ବ୍ୟଞ୍ଜନା ସବୁ
ମୁହଁରୁ ପୋଛୁ ପୋଛୁ—
ଏସବୁ ।

ଏସବୁ କୁହାଯାଇଥାନ୍ତା
 ଯେମିତି ଏ ସଂସାରେ
 କୁହା ଅକୁହାର ଭେଦ ସାମାନ୍ୟ,
 ଯେମିତି ସବୁ କିଛି ସ୍ୱତଃସ୍ପୃତ୍ତି
 ଅଛି, ଯେମିତି ବା
 ଶ୍ରୋତା ଖାଲି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ, ବକ୍ତା ତତୋଽଧିକ
 ଯେମିତି ପ୍ରେମ ପୁନରୁକ୍ତି,
 ବସନ୍ତ ନୂଆ ହେଇ ଛପା ଆଉମାର କାହାଣୀ ପେଡ଼ି ;
 ଦାୟିତା ଯେମିତି ଫୁଲଦାନର, ଫାଟକର ବସନ୍ତ, ଲତାର, କମ୍ପା
 ନିଛକ ହାତ୍ତୀର—
 ଏମିତି ଅନାୟାସେ ।

ଏସବୁ କୁହାଯାଇଥାନ୍ତା
 ଡକ୍ଟର ସିଟାରରେ ନମ୍ର, ପେଟ୍ରୋଲର ସୌରଭରେ ଶରୀର,
 ମୁଦ୍ରିତ ସଲାପରୁ ଉଦ୍ଘୃତ ପରି ନୈର୍ଘ୍ୟକ୍ତକ ;
 ଯେମିତି ସହଜେ ରୋଜ ଝଙ୍କା ଖୋଲି ଘରକୁ ଖରା ଆଣେ
 ଠିକଣା ଲେଖା ପରେ ଖାମ ବନ୍ଦ କରେ
 ଜଳର ଗୁଦରରେ ହାତ୍ତୀ ଖେଳିଗଲେ
 ଖୁସି ହୁଏ, ସେମିତି ସହଜେ
 ଏସବୁ, ଏସବୁ, ଏସବୁ ।

ତୁମେ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହୁଁନା

ତୁମେ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହୁଁନା—

କେଉଁଠି ଯେମିତି ଏକ ଅନ୍ଧ ବତାସ କାନ୍ଦି ବୁଲେ
କେବେ କେଉଁ ଉପାକାଳେ ପଦ୍ମକଢ଼ିର ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଥିଲା
ସେଇ ପଦ୍ମର ତୃଷ୍ଣାରେ ସେ ଅସ୍ଥିର ।

ତୁମେ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହୁଁନା—

ବେହେଲର ଦେହ ଛୁଇଁ ଏତେ କଥା କରୁଣ ସମ୍ଭବ
ଝଡ଼ର ରାତିରେ କଥା ଏକ ଦେବଦାରୁ ଶାଖା
ଛୁଇଁ ପ୍ରତି ନଇଁ ନଇଁ ଆସେ
ସମୁଦ୍ର ପିଟଇ ମଥା କଥା ଏଇ ଶୁଖିଲା ବାଲିରେ ।

ତୁମେ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହୁଁନା

ଏତେ ଏତେ ଯୁଦ୍ଧ ଫୁଲ ପୃଥ୍ବୀର ଲେଡ଼ା କି ହୁଅଇ,
ଫାଲ୍‌ଗୁନ ଆଶ୍ୱିନ ଦେଇ କି ହେବ ଆମର,
କିବା ହେବ ଗୀତ ଗାଇ, ଏ ସୃଷ୍ଟିକୁ ଭରସା କର ?

ତୁମେ କହୁବାକୁ ଚାହୁଁ ନା

ଉତ୍ତର ଆକାଶେ କଥାଁ ତାରା ଏତେ,

ଲଭି ବ ଲଭେନା କଥାଁ ହମନର ପ୍ରକମ୍ପିତ ଶିଖା,

ପୃଥିବୀର ସବୁ ବେହେଲୁରୁ ସବୁ ତାରାଝୁଡ଼ାଯାଇ ପାରେନା ବ କଥାଁ ।

ତୁମେ ମାନବାକୁ ଚାହୁଁ ନା

ତୁମେ ବୁଝିବାକୁ ଚାହୁଁ ନା-

ତୁମେ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହୁଁ ନା ।

ବାଞ୍ଚମୟ

ବୃକ୍ଷ ତୁମେ କେଉଁଠୁ ? ତୁମର କି ଭାଷା ?
ରୌଦ୍ର ଦଗ୍ଧ ସ୍ଵର ତୁମର ସ୍ଵର ବର୍ଣ୍ଣ ।
ମୂଳରୁ ଉତ୍ଥତ ତୁମର ଫଳ
ପ୍ରାଚୀନତମ ସଂଗୀତ ।

ତୁମେ ଗଭୀର, ତୁମେ ବିଦ୍ୟମାନ ।
ନଦୀ, ତୁମେ କେଉଁଠୁ ? ତୁମର କି ଭାଷା ?
ମଇଳା ଧୂଆଁ ତୁମର ଚୂଷ୍ମା, ମହାଦେବଙ୍କ ଜଟାରୁ ।
ତୁମେ ସ୍ରୋତ ଭିତରେ ସ୍ରୋତସ୍ଥିନୀ
କଳକଣ୍ଠ ;
ତୁମେ ପ୍ରାଣବଜ୍ର, ତୁମେ ବହୁମାନା ।

ବୃକ୍ଷ, ଆମେ ଫଳ ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ
ନଦୀ, ଆମେ ମଳ—ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ
ଆମେ କେଉଁଠୁ ? ଆମର କି ଭାଷା ?

ଉତ୍ତଳ ଜଂଶନ

ବାରମ୍ବାର ଟ୍ରେନ ଆସି ଠିଆହୁଏ ଉତ୍ତଳ ଜଂଶନେ

କେଜାଣି କିଏ ଓହ୍ଲାଇ ?

ଦ୍ଵି ପ୍ରହର ନିଦାରୁଣ ଜୁନ

ଅସ୍ ନା ଡାଉନ ?

ମୋ ହୃଦୟ ସୁଖହରା

କାଲେଣ୍ଡର ମିଛୁଆ ମିଛୁଆ

ଶେଷ ବନ ଭୋଜ

ତୁମେ ମୋତେ ନାମ ଧରି ଡାକିଲ, ସେମିତି ପ୍ରଥମ,
ଏବଂ ସେତିକିବେଳେ ମୋ ହାତର
ପାଞ୍ଚଟା ଆଙ୍ଗୁଳି ତୁମେ ତୁମେ ହୋଇ ଉଠିଲ,
ତୁମକୁ ଗୁଳି କରିଲି ।

ତୁମେ ଏବେ ପରଛଡ଼ା ମୁରଗୀ, ନିଃସ୍ବର ।
ବାଲି ଉପରେ ତୁମର ସଜ୍ଜିତ ମୁହଁ
ଏବଂ ମୁଁ, ବାସ୍ତବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁ ମୁଖାମୁଖି
ତୁମର ଅସ୍ଥିର ଆଙ୍ଗୁଳିରେ ସଦ୍ୟ ବାରୁଦର ଧୂଆଁ
ତୁମର ଛୁଟି
ଏବଂ ମୋ ମନରେ ଆପାଦ ମସ୍ତକ ଭୟ ।

ତାହାହେଲେ

ଏଇ ଆମର ଶେଷ ବନଭୋଜ ।

ବାରୁଦର ସମୁଦ୍ରରେ ତୁମର ଭେଳା ଭସେଇ ଦେଲି ।

ତୁମେ ଜଣ ଏଇ ଭଲପାଇବା ଦିନେ ତୁମକୁ ନେଇଯିବ ଶୁଣାନକୁ,

ଏବଂ ମୋତେ ବି ।

କିନ୍ତୁ ପିକ୍‌ନକ୍‌ର ଅପରାଧରେ ତୁମେ ଏକଦମ ଅବୁଝା
 ତୁମ ରକ୍ତରେ ବସନ୍ତକାଳ ଏବଂ
 ହାତ ଘଡ଼ିରେ ଛୋଟ କଣ୍ଟା ଉପରେ ବଡ଼ କଣ୍ଟା ;
 ତୁମର ଅବୁଝା ପେଣୀ ଭିତରେ ମୁଁ ଠେକୁଆଠୁଁ ବି ନରମ ;
 ତୁମେ ମୋତେ ଖୁନ୍ କରିବାକୁ ବାଞ୍ଛ କଲ ।
 ତୁମେ ଏବେ ସ୍ଥିର, ମୁଁ ଅସ୍ଥିର ।
 ମୋ ପାଇଁ ଭବନା,
 ମୋତେ ଶେଷଥର ପାଇଁ ଭବିବାକୁ ଦିଅ ।

ବିଶ୍ୱାସ କର ମୋର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନୁହେଁ ।
 ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କୌଣସି ଛପର ଆଉ ନିରାପଦ ନୁହେଁ
 ଏବେ ମୋର ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ।
 ତୁମେ ଶାନ୍ତ, ହୃଦୟ ସୁଖୀ ;
 ଏବଂ ମୋ ମନରେ ଆପାଦ ମସ୍ତକ ଭୟ ।
 ଆଜୁଲି ଭିତର ଫାଙ୍କ ଦେଇ ଯଦି ପଲେଇ ପାରିଥାନ୍ତୁ
 କ'ଣ ହୋଇଥାନ୍ତା ?
 ତା ହେଲେ ବି ପୁନଶ୍ଚ ତୁମେ, ପୁନଶ୍ଚ ମୁଁ ।
 କାଲି, ପହର ଦିନ, ବା କୌଣସି ପିକ୍‌ନକ୍‌ର ବେଳ ଓଲ ।
 ଯେତେବେଳେ ତୁମ ହାତରେ ପ୍ରତିହଂସୁ ଫିକ୍‌ସର୍ ରେଟ
 ଏବଂ ମୁଁ ପାପୀୟସୀ, ମୁଖୋପ ଭିତରେ ମୋ ମନ,
 ଏବଂ ମନ ଭିତରେ ଛଦ୍ମବେଶ
 ତୁମେ ନପାଇ ନପାଇ ଦରଣି ଦରଣି

ଅବଶେଷେ ଗୁଳି କରିଥାନ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ
ମୁଁ ତୁମକୁ ସେ ସୁଯୋଗରୁ ରହାତ ଦେଲି ।
ତୁମେ ଏବେ ନାହିଁ, ଜାଣେନା ହୃଦୟ ଅଛି,
କିନ୍ତୁ ମୋ ମନରେ ଆପାଦମୟକ ଅଶ୍ରୁର ଉପସ୍ଥାନ—
ପରେ ଭଲ ପାଇବା ନିକଟରେ ଘୃଣା ହାର ମାନିଥାନ୍ତି,
ପରେ ତୁମକୁ ନାମ ଧରି ଡାକିଥାନ୍ତି ।

ସଂଧ୍ୟାର ଜଳହୃଦରେ

ପଲେଇଲ କାହିଁକି ?
ଲଜ୍ଜା ? ଶୋଭା ? ଆତ୍ମଗ୍ରାସ ?
କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନ ଥିଲା ।
ନିଜକୁ ମିଛଟାରେ ଅପରାଧୀ ଭାବିଲା ।
କେନ୍ଦ୍ର ମୋଡେ ଠକେଇ ପାରିନି ।
ମୁଁ ନିଜେଇ ଠକିଛି,
ଆଖିରୁ କାନ୍ଦଣାର ଏବଂ
ମନରୁ ଭଲ ପାଇବାର
ସମସ୍ତ ଦାର ପୋଛି ଦେଇଛି,
ଏବେ ତୁମେ ନିରାପଦରେ ଫେରି ଆସି ପାର,
ଆସିଲେ କୌଣସି ଆଦିଶୟ୍ୟା ଦେଖିବାକୁ ପାଇବନି
ଦେଖିବ ଦରଜାରେ ମୁଁ ନିରୁଚ୍ଛ୍ଵାସ ଠିଆ ହୋଇଛି ।

ସିଢ଼ିର ପଦାବଳୀ କିମ୍ବା ଚଠି ବାକ୍ସରେ ଅଭିସାର
କେଉଁଠି ମୋର କିଛି ସୁଖ ନାହିଁ ।
ରେଡିଓର ଗୀତ, ରାନ୍ଧିର ଝରକା, ସବୁ ଚିକ୍ତ

ଏବଂ ଏକୂଟିଆ ଦ୍ରୁ ପଦ୍ମର ଦୀପ ସାହାସ
ତୁମେ ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦରେ ମୋତେ ଅପମାନ କରୁଥିଲ ପାର

ପ୍ରୀତି ବା ତାର ଅଭିନୟ କିନ୍ତୁ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ
କିନ୍ତୁ କଠିନ ଦାସ ବି ଆଉ ରଖିନ ।
ନିଜକୁ ମୂଳରୁ ଏକଦମ ଓପାଡ଼ି ଦେଇଛୁ,
ମୋର ଶିରା ଉପଶିର ଏବେ ସାଦା
ସେମିତି ଏକ ରୂପକଥା ସ୍ଥାନ ମହାଦେଶରେ ମୁଁ ରାଣୀ
ବିବର୍ଣ୍ଣ ବିସ୍ମୟ ।

ଆଖିର ସ୍ଵପ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ତଳେ ଓଲଟାଇ ଦେବା ପରେ
ତୁମର ଅସଲ ମୁହଁ ମୁଁ ଦେଖି ପାରିଲୁ ।
କୌଣସିମତେ ବିଶ୍ଵାସ କରି ପାରୁନି
କଲିଂବେଲର ଶବ୍ଦ ପାଖରେ ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖି ଥିଲି
ଏତେଦିନ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ଅନ୍ଧାରଗୁଡ଼ିକୁ ଜପ କରିଛୁ ମର ପରି,
କଥରେ ମୁଁ ସମୁଦ୍ର ଦେଖିଛୁ ଯୁଗ ପରେ ଯୁଗ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ।

ଭଣ୍ଡ ରତ୍ନମାନଙ୍କୁ ଶାସ୍ତି ଦେବା ପାଇଁ
ମୁଁ ଫେରେଇ ବସିଥିଲି ମାରାଦିନ
ଏବେ ସଧା ବେଳେ ଘୁଣି ଜାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ନେଇ
ଆସିଛୁ ପାତାଳର ଉପକୂଳେ,
ହୃଦ ଜଳରେ ଧଳା ରୋଇଁ ବୋଟ ଭାସୁଛି

ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସ ଚୟୁତା ଶବ୍ଦମାନେ
ଆକାଶରେ ବହେଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଛୋଟ ଚେଉ,
ଇଚ୍ଛାହୁଏ, ନିଜକୁ ବୁଝିଂ ପେପରର ଟୁକୁରା ପରି
ଭସେଇ ଦେବ ।
ପଲେଇଲ କାହିଁକି ?
କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନ ଥିଲା ।

ଶୂନ୍ୟ ପୂରଣ

ଗୋଟାଏ ଶୂନ୍ୟକୁ ନେଇ ବଡ଼ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଛି—

ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଶୂନ୍ୟ ପୂରେଇ ପାରୁନି ।

ଶାଳାଲ ବାଲିକୁ ନେଇ ନହୁବତ ବଜେଇଲି

ଉଛୁଳି ଉଠା ରାଗିଣୀ ଶୂନ୍ୟର ପରଧ ଟିକିଏ ଛୁଇଁଗଲା

କିନ୍ତୁ ଶୂନ୍ୟକୁ ହଟେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

କଣ କରିବି ଏବେ ? ଆଛା, ଟିକିଏ ରୁହ ।

ବାଁରେ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ସଂଖ୍ୟା, ଲେଖିଗଲେ କେମିତି ହୁଅନ୍ତା

ଦଶକ, ଶତକ, ସହସ୍ର, ଅସ୍ଥୁତ ଲକ୍ଷ, ନିୟୁତ, କୋଟି

କି ବିରାଟ ଏକ ସଂଖ୍ୟା, ଯେମିତି ଏକ ଦର୍ପିତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ବଜେଟ୍ !

ମନେ ହୁଏ ଏଥର ଶୂନ୍ୟକୁ ଖୁବ ଜବଦ କରାଯାଇଛି

ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ବେଢ଼ି ଯେମିତି ତା ଗୋଡ଼ରେ ଦେଇଛି ।

ସେଇ ସଂଖ୍ୟାର ସମୁଦ୍ରରୁ କ୍ରମେ ବାହାର ଆସିଲା

ଆକାଶଛୁଆଁ ଘର, ସମୁଦ୍ରକର୍ଷୀ ଜାହାଜ,

ଗଞ୍ଜି, ଦୁର୍ଗ, ମନ୍ଦିର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ;

କିନ୍ତୁ କି ସଂବନାଶ ! ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭିତରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଫାଙ୍କ

ଆହୁରି ଅସଂଖ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ

ଯେମିତି ଛଳନା ଭିତରେ ଛଳନା

ନାଃ

ଏଥର କଳମରେ ଏକା ଆସୁ ଡାକେ

ବାଁ ପଟ ସଂଖ୍ୟାଗୁଡ଼ାକ କାଟିଦେଇ

ପୁନଶ୍ଚ ସେଇ ଆଦମ ଶୂନଟାର ମୁଖାମୁଖି ହେଲି ।

ମନରେ ଗୋଟିଏ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚଲି

ଏଥର ଶୂନର ଡାହାଣରେ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ସଂଖ୍ୟା

ଲେଖିଲେ ତ ମନ ହେବନି ?

ଦଶମିକ, ଶତମିକ, ସହସ୍ରମିକ

ସଂଖ୍ୟାଟା ଗ୍ରେଟ ହେଉ ହେଉ ଏକଦମ ଅଶୁଭାଷଣର ରେଖି

ପାରି ହେଇ ଯାଇଛି ।

ନାଃ ବେଶ ତ ?

ଏଥର ଶୂନକୁ ଖୁବ୍ ସରୁ ବୋତଲରେ ଭରି ଜଳ କରାଯାଇଛି ;

ଭାରି ଖୁବ୍ ତୃପ୍ତି ହେଉଥିଲା

କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଏକ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଶବ୍ଦରେ ତୃପ୍ତିର ବୋତଲ ଭାଙ୍ଗି ଚୂରମାର

ଅଦୃଶ ସଂଖ୍ୟା ଭିତରେ ଅଦୃଶ୍ୟତର ଶୂନଟା

ପାରମାଣବିକ ବିସ୍ଫୋରଣରେ ଗଜିଉଠିଲା—

ଦେଖେଁ ସଂଖ୍ୟାର ଶରଣାଗତୀରେ ପିତାମହ ଶୂନ ଶୋଇଛନ୍ତି

ତାଙ୍କୁ ହଲେଇ ହଉନି ।

ଗୋଟିଏ ଶୂନକୁ ନେଇ ବଡ଼ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଛି ।

ମୁରଗୀ ଘେରରୁ ଚାଲିଯିବ

ମୁରଗୀ-ଡକା ଘେରରୁ ମୁଁ ତୁମର ଶଯ୍ୟା ଗୁଡ଼ି ଚାଲିଯିବ
ତୁମର ଟେକିକଲର ସ୍ବପ୍ନରୁ ବାହାରି
ଉଦ୍ୟାନର ରଙ୍ଗୀନ ଫୁବକରେ ଛେପ ଗୁଡ଼ି
ତୁମର ଶୂନ୍ୟ ଦମ୍ଭ ଲେମ୍ବୁ ଆତତାୟୀ ଛାତିରେ ହାହାକାରର ଗର୍ଜି ଖୋଲି
ମୁଁ ଅନାୟସେ ଚାଲିଯିବ ।

ମୋର ଲକ୍ଷ୍ମୀପାଦର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ତୁମର ବାରଣ୍ଡାରୁ ପୋଛୁବ ନାହିଁ
କାନ୍ଥରେ ମୋର ଛନ୍ଦ ପତର ଭଲ-ତଣ୍ଡୁଳ ଟିକି ଟିକି ଟୁକୁରା
ପୋଷା ପାରାବତ ପରି ପବନରେ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଆସିବ ;
ମାଟିନ ଶୋ'ର ଜୋଡ଼େ ବାଲକୋନ ଟିକେଟ, ଦେଖିବ
ମେହଗାନ କାଠର ଉପ୍ପାରରେ ଦପ୍ ଦପ୍ କରୁଛି—
ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ଯିବ, ସଙ୍ଗିନୀ ପାଇବ
ପାଇବନି କେବଳ ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତିର ବାଲିତରେ, ମରାଚକାର ଆଲୋକରେ
ଆସି ଭିତରେ ସ୍ଥଳିତ ମୋର ଛାୟା
ନିଦ୍ରାର ଘଟାଟିପ ଛୁଡ଼ାଇ ପୋଷଣ ଡେଇଁ
ରେଲ ଲାଇନ ଭିତରେ ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଅଦୃଶ୍ୟ ।
ମୁରଗୀ-ଡକା ଘେରରୁ ମୁଁ ତୁମର ମଶାରି କାଟି ବାହାରିଯିବ
ଯେମିତି ପ୍ରଜାପତି ଶୂକଳାଟର ମୋହନକାର ଭିତରୁ ବାହାରିଯାଏ,
ତୁମକୁ ବୋକାବନେଇ ଅନେକ ଦୂର ଚାଲିଯିବ

ଯେଉଁଠୁ କେହି କେବେ ଡାକି ଜବାବ ପାଏନା
ଯେଉଁଠି ସବୁ ଧନ ହିଁ ପ୍ରତିଧ୍ବନି ।
ହସ୍ତରେଣା ଶୂନ୍ୟ ହାତପରି ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଭାଗ୍ୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣର ସେପାରିରେ
କବୋଷ୍ଟ ଉପାରେ ବାଣ୍ଟିଭୁତ ମୋର ସ୍ମୃତି
ଦାହକ ଦିପହରେ ଏକୃଷିଆ ମେଲକି ହୁଏତ ଫେରି ଆସିବ
ଘରଚଟିର ବସାରୁ କାଠି କୁଟା ଆସି ପଡ଼ିଥିବ କି ନା ଜାଣେନା
କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତୁମର ଦାୟିତ୍ବ ଦ୍ବିତଳକୁ ସ୍ପର୍ଶି ସୀତା ହେଇ ଫେରି ଆସିବନି,

ପୋଖରୀର ମାଛମାନଙ୍କ ପରି ପବନ ଶୀତଳରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେଲେ
ତୃଷ୍ଣାକୁ ହାତ ପାତିବା ଚଳେନା, ତେଣୁ
ତୁମର ଅତ୍ୟୁତ ବାହୁର ବେଢ଼ା ଡେଇଁ, ତୁମର ପେଣୀର ଆକାଞ୍ଛାକୁ
ହେୟ କରି,
ଖଦ୍ୟୋତ ଓ ନକ୍ଷତ୍ର ନିବେଦିତ ଗ୍ରହର ଘଟ ଖପରିଲି ସହୃଦ ମିଶେଇ
ତୁମର ବିଧିବିଧି ନାଟକର ଆଖଡ଼ା ଚୁରମାର କରି
ମୁଁ ଅନାୟାସେ ଗୁଲିଯିବି ।
ବଗିଚାରେ ପଡ଼ି ରହିବେ ଦଳେ ଝିଙ୍କାଶ
ପୌନଃପୁନଃ ସ୍ମୃତିର ନିର୍ମମ କୋରସ
ଏବଂ ତୁମର ନିର୍ଜୀବ ଦମ୍ଭର ଲଳିତ ମୁଖୋପ
ପରିତ୍ୟକ୍ତ ପାଇକାମା ପରି,
ଯେବେ ମୁରଗୀଡ଼କା ଭେରୁ ତୁମର ଶୟା ଛାଡ଼ି ଗୁଲିଯିବି ।

ଅସ୍ପୃଷ୍ଟ ବାରୁଦ

ଗୁଳି କରେ, ଅସ୍ପୃଷ୍ଟ ବାରୁଦ କଥା କହେନା,
ମି, ପୁମାଣ ଆଂଗୁଳି ସଞ୍ଚାର ହଳଦାରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ,
ପଛରେ ଅନେକ ଅନେକ ଶତାବ୍ଦୀ ଏବଂ ଅନିଷ୍ଟ ଡେଉଁ, ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ମୁଁ,
ଏବଂ ମୋର ରକ୍ତାକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଅନୁସରଣ କରେ ଅନେକ ପଦଶବ୍ଦ !
ଆଉ ଶବ୍ଦ ପଛରେ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟକୁ କୁଲୁର ପରି
ଦଳେ ଗଳ୍ପଗାଦକ ଶର୍ଚ୍ଚହେଉଁ ପଟୁ ରପୋଟାର ଅଶ୍ବର୍ଥ ।
ଗୋଟାଏ ବାରୁଦଗଳ୍ପୀ ଶବ୍ଦକୁ ଝାମି ନେବାପାଇଁ ସାରା ସଂସାର ଉତ୍ତେଜିତ ।

ଗୁଳି କରେ, ଅସ୍ପୃଷ୍ଟ ବାରୁଦ କଥା କହେନା,
କଥା କହିବା ତାର ସ୍ବଭାବ ନୁହେଁ, ତାର ସ୍ବଭାବ ହତ୍ୟା କରିବା,
ସ୍ତବ୍ଧ କରିବା ।
ସଂଶକ୍ତିମାନ ବାରୁଦ ଯେପରି ଉତ୍ତର, ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ
ଫୁଲତୋଡ଼ା ପରି ଉଦ୍ଭାସିତ ମୁହଁ ଗୁଡ଼ିଏ
ଜନାର ଟେବୁଲରୁ ଟାଣିଆଣି
ଶୋକର ସମୁଦ୍ରରେ ଭସେଇଦିଏ, ଭଙ୍ଗା ମାୟୁଲର ଟୁକୁରା ।
ଅସମାପ୍ତ ପ୍ରୀତି ଭୋଜର ମଝିରେ ରୋଗନ ଚୌକର ସୁରରେ
ବସି ଡାଳିଦେଇ

ସଂନାଶା ଟେଲିଗ୍ରାମଟି ଆସିବୁ ଛାଟ ମାରେ ।

ଗୁଲି କରେଁ, ଅଗ୍ନି ପରି ପବନ ଆଉ ଅଛି କଣ ?

ସେଇ ଅଗ୍ନି ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ଏଇ ମୋର ଆନ୍ତେୟାସ ।

ଅସ୍ତ୍ର ନା ଆନ୍ତେୟାସିର ? ଯାର ଉଦ୍‌ଗୀରଣେ ପ୍ରାସାଦ, ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ,

ପାଠଶାଳା ନିମିତ୍ତେ ପାଉଁଶ ?

‘ଆନ୍ତେୟାସ ସୁପଥା ରାସ୍ତେ ଅସ୍ତ୍ର’—

ହାସ୍ତ ସୁପଥ ! ଜଗତ ସଂସାର ସେତେବେଳେ ବିପଥଗାମୀ, ଓଲଟ ପାଲଟ,

ସେତେବେଳେ ସୁପଥର ଏକମାତ୍ର ଗୁଲିକ ରୂପେ—ବାବୁଦର ଉତ୍ସର ।

ଗୁଲି କରେଁ, ଜୀବନେ ଏଇ ପ୍ରଥମ, ଯେତେବେଳେ

ମୁଁ ପେଶାଦାର ଘାତକ ନୁହେଁ, କଦାପି ହେବନି,

ପବନ ପୁରୁଷା ପରି—ନା ଡେଇଁ ନୁହେଁ—ହାତରେ ଅଟୋମେଟିକ

ସଂଗୀତ ଧରି

ଏଇ ପ୍ରଥମ ମନ୍ତ୍ରପୁତ ଜୀବନକୁ ଟାଣି ନେଇ ଯାଇଛି

ବେଘାରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବ ବୋଲି ।

ଏଇ ବେଘା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛି ଦଶବର୍ଷ ଧରି,

ଏଇ ବେଘା ମୋର ମତବାଦ, ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ସମାଜ, ଶତାବ୍ଦୀ ଓ

ମନୁଷ୍ୟତର ସେତୁ—ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ।

ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦାଣ୍ଡି, ଅନେକ ଆଫ୍ରବାକ୍ୟର ବାଲି ସିମେଣ୍ଟ ଫେଣ୍ଟି

ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛି ଏଇ ନିର୍ଭୀକ୍ଷ ବିଶ୍ୱାସ, ତା ପରେ

ମନ୍ତ୍ରପୁତା ଜୀବନକୁ, ମୋର ସହଚର ବନ୍ଧୁକୁ ଟାଣି ନେଇ ଯାଇଛି

ବେଘାର ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବ ବୋଲି ।

ମୁଁ ଯେ ସିଜାରକୁ କମ ଭଲ ପାଇଛି ତା ନୁହେଁ,
 କିନ୍ତୁ ରୋମକୁ ଭଲ ପାଇଛି ଆହୁରି ବେଶୀ,
 ଏବଂ ସେଇଥିପାଇଁ ପମ୍ପେର ମୂର୍ତ୍ତି ତଳେ
 ମୋର ଅଟୋମେଟିକ ସଂଗୀତର ଡେଇଶଟି ଗୁଲିରେ ବସ୍ତ୍ର
 ରକ୍ତାସ୍ମୃତ ମୋର ବନ୍ଧୁ, ମୁଁ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ,
 ମୋ ପଛରେ ଅନେକ ଅନେକ ଶତାବ୍ଦୀ, ଏବଂ ଅନଶ୍ଚୟ ଭେଉଁ ଏବଂ
 ମୋର ଆପାଦବିଜ୍ଞ ଶବ୍ଦ ଅନୁସରଣ କରେ ଅନେକ ଅନେକ ପଦଶବ୍ଦ ।
 ସେମାନଙ୍କୁ ବାରଣ କରିବା ପାଇଁ କେହି ନାହିଁ, କାରଣ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ
 ମୋର ଚକ୍ଷୁ ବାରୁଦାଞ୍ଛୁ, କଣ୍ଠ ବାରୁଦାସ୍ମୃତ ଏବଂ ଗୋଇଁ ବାରୁଦରେ
 ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ ।

ମୁଁ ଜାଣେନା କିଏ ମୁଁ, କାହିଁକି ମୁଁ,
 ମୋର ଦୁଇ ହାତରେ କାହାର ବାଦନଣ ?
 ମୁଁ ଜାଣେନା ଏଇ ବିସ୍ଫୋରକ ମୃଗନାଭି
 ମୋତେ କେଉଁ ଆର ଦେଶକୁ ଟାଣି ନେଇଥିବ ।
 ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବାରୁଦ କଥା କହେନା,
 ମୁଁ ଯୁମାଣ ଆଙ୍ଗୁଳି ସଂସାର ହଲଦୀରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ,
 ପଛରେ ଅନେକ ଶତାବ୍ଦୀ ଏବଂ ଅନଶ୍ଚୟ ଭେଉଁ, ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ମୁଁ, ଏବଂ
 ମୋର ରକ୍ତାକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଅନୁସରଣ କରେ ଅନେକ ପଦଶବ୍ଦ ।

ମୋତେ ଖୋଲ

ମୋତେ ଖୋଲ ଓଲଟ ପାଲଟ କର
ମୁଁ ତୁମକୁ ଶସ୍ୟ ଦେବି,
ମୋତେ ମେଘ ବିଦ୍ୟୁତ୍-ଜଳପ୍ରପାତ ଦିଅ
ମୁଁ ତୁମକୁ ସନ୍ତାନ ଦେବି ।
ମୋତେ ଆଲିଙ୍ଗନ ଦିଅ
ମୁଁ ତୁମକୁ ପ୍ରେମ ଦେବି ।
ମୋତେ କଷ୍ଟ ଦିଅ
ମୋ ଉପରେ ତୁମର ସମସ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ରଖ
ମୁଁ ତୁମକୁ ସାଫଲ୍ୟ ଦେବି, ସୁଖ ଦେବି ।
ମୋ ଓଠରେ
ତୁମର ବିଚ୍ଛୋରଣ ଘଟୁ
ମୁଁ ତୁମ ପାଇଁ ପ୍ରାସାଦ ତୋଳିଦେବି ତୁମର କଟିଦେଶରେ ।
ଯଦି ମୋତେ କନ୍ଦାଅ
ଏକାକୀ ବସେଇ ରଖ ବିରହଣୀ ଶ୍ରାବଣେ
ମୁଁ ତୁମକୁ ଅଭିଶାପ ଦେବିନି
ଗୋପନରେ ସିଲାଇ କରିବି ତୁମ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କ'ନ୍ଦଶାର କନ୍ଥା
ମୋତେ ବୁକୁରେ ରଖ
ମୁଁ ତୁମକୁ ସୁଖରେ ଭଜିବି ।

କଲିକତା କଲିକତା କଲିକତା

ଯଦି ସ୍ୱର୍ଗ କେଉଁଠି ଥାଏ — ଆକାଶରେ, ମାଟିରେ, ମାଟିତଳେ
ନା, ସ୍ୱର୍ଗ କେଉଁଠି ନାହିଁ — କିନ୍ତୁ ଅଛି, ଏଇଠି — ଏଇ କଲିକତାରେ
ଅକ୍ଷରତା ନାଶ୍ତ ସେ କେଉଁଠି ଲତେଇଉଠିବ କେହି ଜାଣେନା ।
ଏବଂ ନିଷ୍ପେଷିତ ପୁରୁଷ, ସାହସୀ, ହନୁରକ,
ଅଛି ନୟନାଭିରାମ ନ୍ୟୁ ମାର୍କେଟ ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟାଗୋଷ୍ଠୀ ବିପଣୀମାଳା
ଆଉ ସୁନେଲି ମଧୁ ମକ୍ଷିକା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ମଧୁସୂୟ ଗୁଞ୍ଜରଣ, ଏବଂ
ସେ କୌଣସି ଗଳିରେ ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ, ଏବଂ
ଟେବୁଲରେ ଜୋଡ଼ା ଜୋଡ଼ା ଡ଼ଙ୍ଗା —
କଲିକତା ।

ଏଠି ବସନ୍ତର ଅନ୍ୟ ନାମ ମୁଖିକ କନ୍ଦୁରେନ୍ଦ୍ର
ଶରତ — ପ୍ୟାଣ୍ଟେଲରେ ମାଇକର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି
ବର୍ଷା — ବସ୍ତ୍ରାଣ୍ଡର ଗୁପ୍ତାଲୋକ ବା ବର୍ଷାଘର ସ୍ୱଳ୍ପ ପରିସର ଭିତରେ
ପ୍ରଥମ ଆଶିଷ୍ଟସାନୁ ପ୍ରେମ ଏବଂ
ଶୀତ — ଆପେଲ, କମଳାଲେମ୍ବୁ ଓ ଅଙ୍ଗୁର ।

ନା, ସ୍ୱର୍ଗ କେଉଁଠି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଅଛି ଏଇଠି
ରକ୍ତରେ ଝିଙ୍କାସର ସ୍ୱର, ସ୍ୱପ୍ନରେ ଡାପ୍ତାଲଟୋନ୍ ଏବଂ ଆଖିରେ ବିମ୍ବିତ

ଯାହାକୁ ଭଲ-ନ-ପାଇ-ବନ୍ଧା ଯାଏନା ସେଇ ମୁଁ-ମୁଁ-ମୁଁ
ରହୁଛି କବୋଷ୍ଟ ନଦୀ ନରବଧ ଏବଂ ଉଷ୍ମ ନାଶ ଦୁରନ୍ତମ୍ୟା
ଅଛି ସଦ୍ୟ ଯୁବକପାଇଁ ପାର୍କ ଓ ରେସ୍ତୋରାଣ୍ଟ
ସଦ୍ୟ ଯୁବକ ପାଇଁ ଯୁବତୀ
ଏବଂ ଉଭୟ ପାଇଁ ଶବ୍ଦର ମନ୍ଦ୍ର ଫେଣାରେ ତଥାପି
ଭାରତ ବିଶ୍ୱର କଫି ହାଉସ ।

ନା, ସ୍ୱର୍ଗ କେଉଁଠି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏଠି ଅଛି ମାହ-ଭାଦର ଗଙ୍ଗା,
ଜାଲରେ ମୟୂଷ ପେପର ବେକ ପରି ରୂପା ଚକ ଚକ, ଇଲିଶି ଏବଂ
ଜଳରେ ଦଳ ଦଳ ପହୁଣା—ଅସଂଖ୍ୟ ନୌକା, ଲକ୍ଷ
ଦାନ୍ତ କି ସମୁଦ୍ରଜମ ଜାହାଜ ଏବଂ
ହଠାତ୍ ହଠାତ୍ ଅଗ୍ନିଲ, ଡାବ୍ର, ମାଦକ ଉପଯାଗରର ସୁଖକ୍ଷଣ ଶୀଘ୍ର
କଲିକତା ।

ଏଠି ଅଛି କଣ, ନାହିଁ କଣ ?
ପିଲଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ଲାନେଟାରୀଅମ, ପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କଙ୍କ ପାଇଁ ସିନେମା,
ଏବଂ ପଲିତ ବୃକଙ୍କ ପାଇଁ ଭାଗବତ,
ବନ୍ଧୁଙ୍କ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ, ତୃଷାର୍ତ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ପାମାୟ, ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କ ପାଇଁ ରେଶନ ।
ଆପଣ ବିଦେଶୀ ?
ଆପଣ ଏଠି ସୁଖରେ ରହୁବେ ।
ଆପଣ ବିଦେଶୀନା ? ଆପଣ ବି ।
ଯେ କୌଣସି ଆସି ପାଇଁ କଜଲ,
ଯେ କୌଣସି ପାଇପ ପାଇଁ ଟବାକୋ—

ସ୍ଵାର ନାଁ କଲିକତା ।

ଏଠି ନାହିଁ କଣ ?

ନାୟକ ପାଇଁ ନାୟିକା ଏବଂ ନାୟିକା ପାଇଁ ଇନ୍ଦ୍ରପୁରୀ,
ଆବୃତ୍ତି-ଉପଯୋଗୀ ଆଧୁନିକ କବିତା, ଲଘୁ ସୁର ପାଇଁ ଗୀତାର
ଛବି ପାଇଁ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଏବଂ ତା ଉପରେ ସହୃଦୟ ସମାଲୋଚନା ।

ଏଠି ଇଚ୍ଛାର ଶେଷ ନାହିଁ ଇସ୍ମିତ ବି ଅନନ୍ତ ।

ବହୁ ନିହିତ, ଅନନ୍ୟ ଏଇ ଶୋ-କେସ୍-ସୁନ୍ଦରୀ-ସହରର ନାମ
କଲିକତା ।

ଏଇ ସହର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଟାଣେ — ଅହୋରାତ୍ର ।

ଲଭ ଦେଖେଇ, ଲେଭ ଦେଖେଇ,

ଲୁକ୍କାୟିତ ଇଚ୍ଛାର ଦେହରେ ହାତ ବୁଲେଇ,

ବେଙ୍କର କାଉଁଶରରେ ନୋଟର ବଣ୍ଟିଲ ଶିକାରୀ ପିନ୍ଧିଲ ଦେଖେଇ,

ନିଲମ ଘରେ ହାତୁଡ଼ି ଠୁଙ୍ଗି, ବାଟରେ ନିୟୁନାତ ଆଖିର ଚୁମ୍ବକ

ଦେଇ କେବଳ ଟାଣେ ।

ଟାଲରେ, ଗଡ଼ିଆ ହାଟରେ, ଧନୁକ-ବଙ୍କା

ଓଭରବ୍ରିଜ୍ ଫୁକ ପିନ୍ଧା ଝିଅକୁ ଟାଣେ,

ଏବଂ ଉନ୍ମାଦିନୀ ଲଗର ତକା ଅମନସ୍କ ପଥକକୁ, ମୃତ୍ୟୁ ଜୀବନକୁ

ରୌଦ୍ର ଛୁସ୍ତାକୁ, ଟ୍ରାମ ଗାଡ଼ି ଅଫିସ ଗାମିନୀକୁ,

ଏବଂ କୋଲ୍ଡ ଡ୍ରଙ୍କ ଡ୍ରଷ୍ଟାକୁ ଟାଣେ ।

ଏଠି ଲେକର ଜଳ ଶାନ୍ତ ଏବଂ ଗଭୀର ।

ସେଠି ଭ୍ରାସମାନ ସାଦା ବୋଟ, ଫାଲିଏ ଜୁଲିଏଟର ବୁକେ

ସେମିତି କଥା କହି ଉଠିବ—

“ଆସ ରାତି ଆସ ରେମିତି, ଆସ ତୁମେ ରାତିର ଦବାକର”

ଘାସରେ, ପବନରେ, ଟେଲିଫୋନ ତାରରେ

କମଳା ରଙ୍ଗର ଜୁଳୁଜୁଳା.

ମାଟିରେ ଷ୍ଟ ବହୁଡ଼ି ହେଇ ପଡ଼ିଛି,

ପାଖରେ ବାଦାମ ଗୋପା ଏବଂ ଆଇସକ୍ରିମ ପଟ

ଏବଂ ଚମତ୍କାର ଶିରଶିର ହାତୁ.

ଯଦି ଲୋକକୁ ଆସି ନାହାନ୍ତି ତେବେ ଆପଣ ଏବେ ବି ମା ପେଟରେ ।

ସ୍ୱର୍ଗ କେଉଁଠି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏଠି

ମଇଦାନରେ କିଏ କେବେ ପୋଡ଼ିଥିଲା ଗୋଟାଏ ସ୍ୱର୍ଗର ମଇ-ମନୁମେଣ୍ଟ,

ଯା'ର ପାଦରେ ମିଟିଂ, ଦେହରେ ଘୁରୁଣି ସିତି, ମୁଣ୍ଡରେ ଛଅ ଚତୁ ।

ଏଠି ସାରା ଦେଶର ଧକ୍କାର, ରାଗ, ଆହୁତ,

ସାରା ସଂସାରର ଉତ୍ତେଜନା, ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଉଠେ ।

ଏବଂ ମଣିଷର ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ଏଇ ମେଘ କୁଆଁ ମଇ

ଯେତେବେଳେ ଲୁଇଟ ହାଉସ

ଯେତେବେଳେ ଇତିହାସ ତିଆରି ହୁଏ ।

ସ୍ୱର୍ଗ ଯଦି ଯେଉଁଠି—ନା କେଉଁଠି ନାହିଁ,

କିନ୍ତୁ ଏଇ ପୃଥିବୀର ଭୂଗୋଳରେ ଅନୁଗ୍ରହ ଆକାଞ୍ଚ୍ଛାର

ଅକ୍ଷରେଖାରେ ରହିଛି ।

ଗଙ୍ଗାପରି ପୁଣ୍ୟବତୀ, ମନୁମେଣ୍ଟ ଫରି ଐତିହାସିକ

ଦକ୍ଷିଣ ହୃଦ ପରି ସାହସିକା—

କଲିକତା, କଲିକତା, କଲିକତା ।

ବଙ୍ଗ ଜନନୀ

ଭୂଗୋଳର ବହୁଟା ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ, ମାନବସେ ବିରକ୍ତ ମୁଁ
ସିଧା ତୋର ନୀଳାକାଶୀ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲି ।
ତୁ ମୋର ମାଟିମୟୀ ବଙ୍ଗ ମାତା, ମୁଁ ତୋର ସନ୍ତାନ,
ଆମ ମଝିରେ ଦୋଷପୀମାନେ ଭିଡ଼ି କରନା, ଦରକାର ନାହିଁ ।

ରସାନ୍ତ, ସଂଗୀତ-ପ୍ରତିଫଳିତ ଶ୍ରାବଣ
ଅଜସ୍ର ମେଘଳ-ପଥ-ଦୁଧ-ଦୁହଁ ବୃଷ୍ଟି
ସ୍ୱା'ର ଭିତରେ ମୋର ଜନ୍ମ, ଏଇ ମୋର ବଙ୍ଗ ଦେଶ,
ଏଇ ଜରିଧଡ଼ି ରୌଦ୍ର ପୁଟିତ ଦବସ ଏଇ ସ୍ୱପ୍ନବାସବଦତ୍ତ ରାତି
ଏଇ ମୋର ବଙ୍ଗ
ଏଇ ଦେଶ ଜନନୀ ।

ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ଆବେଗ ଦ୍ରବୀଭୂତ କରି
ମାଟିର ଏଇ ସନ୍ତରା ଗଳେ ଭରପୁର 'ପଥେର ପାଞ୍ଚାଳ' ତୋର ରାମାୟଣ,
ଲଳି ମାଟିର 'ହାଁସୁଲି ବାଙ୍କେର ଉପକଥା' ତୋର ମହା ଭାରତ,
ଏବଂ ସାତରଜାର ଧନ 'ପଦ୍ମାନନ୍ଦର ମାଝୀ' ତୋର ଶତାବ୍ଦୀର ଶାହନାମା ;
ତୁ ଆମର ରୂପକଥା, ପୁରାଣ, ଇତିହାସ, ତୁ ଆମର ଜୟସ୍ତବ ।

ବଙ୍ଗ ମାଟିର ପ୍ରଲେପ — ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶ୍ୟାମବର୍ଣ — ମୋର ସମଗ୍ର ଦେହେ,
କପାଳେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ-ଦର୍ଶ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ତାମ୍ବୁଲିପି;

ମୋ ଗୁଡ଼ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଗାଢ଼ ତରୁଣର ଆବେଶ,
ଆଖିରେ ଉଡ଼ନ୍ତ ଶଙ୍ଖଚିଲ,

ସ୍ୱପ୍ନରେ ଆମ୍ବୁଷାସ୍ଥାନରେ ଶୁଟିଯାଇ —

ଏସବୁ କିଛି ତୋର ନୟନ ତର, ଆକାଶ, ଜଳସ୍ରୋତରୁ
ସିଧା ମୋ ଭିତରକୁ ଉଠିଆସିଛି ।

ବଙ୍ଗଜନନୀ, ତୋର ଚନ୍ଦ୍ରା କପୋତାକ୍ଷ ନବଗଙ୍ଗାର ସ୍ରୋତ ମୋର ରକ୍ତରେ,
ମୋର ଜନ୍ମର ଆଦିକଥା ତୋର ଇତିହାସ ଭିତରେ ନିବିଡ଼,
ମୋର ସ୍ୱର୍ଗ୍ୟ-ଶ୍ୟାମ, ରୁଦ୍ର-ଉତ୍ସାହ, ନୟା ପ୍ରତିମା ମା !

ତୋର ବଗିଚାରେ ଏତେ ସୌରଭ, ଫଳରେ ଏତେ ସ୍ୱାଦ,
ତୋର ଅଗଣାରେ ଉତ୍କଳଶୃତି ରୌଦ୍ର
ସେମିତି — ଭଲ ଭଉଣୀର ଆଖି — ଏମିତି ଆକୁଳ,
ରକ୍ତାଭ ଉତ୍ସାହ କୋଣେ ଝଡ଼ର ଏତେ ଦର୍ପ,
କିଶାନର ଗୁଡ଼ ଏତେ ସାହାସୀ, ତରୁଣର ପେଶୀ ଏତେ ଆଦର୍ଶପରାୟଣ,
ତୁ ଆମ ସଭାଙ୍କର ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ, ଧାତ୍ରୀ, ଜନ୍ମଭୂମି ।

ବିବାଦ ବିସମ୍ବାଦ, ହତ୍ୟା-ଆତ୍ମହତ୍ୟା, ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱା କଳହ ପରୁ ଶେଷ ହେଲେ,
ଆମେ ବଙ୍ଗର ଭାଇଭଉଣୀ ଉତ୍ତରଙ୍କ ନିକଟରେ, ଆଜ୍ଞାଙ୍କ ନିକଟରେ ନତଜାତୁ
ପୁଣି ମୁହଁ ଫେରାଇ ତୋର ଅଭିମାନୀ ପଦ୍ମାବତୀ ଭାଗିରଥୀ ଆଡ଼କୁ ।

ଅନ୍ଧକାର ଯେବେ ଆଲୋକ ଦିଏନା, ପଥ ଦେଖାଏନା,
ତୋର ଦୁଃଖାଳ ଦେହରେ ଅନ୍ଧ ପରି ଆଘାତ କରେ,
ତୁ କଥା କହୁନା, ସବୁରୁଣୀ-ରାତି କାଟୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ,
ଆମର ନବୀନ ଚିତ୍ତକୁ ଆମେ ଇମ୍ମିଦ ପଛରେ ଦେଉଁ ;
କିନ୍ତୁ ତୁ ଆମର ସଂସଦ୍ଧା ଜନନୀ ଆଶାବାଦିନୀ ।

ଭୁଗୋଳେ ବା ମାନଚିତ୍ରେ ତୁ ଅଛୁ କି ନା ଜାଣେନା,
କେବଳ ଜାଣେ ତୋର ନୀଳାକାଶୀ ମୁହଁ ମୋ ମୁହଁ ଉପରେ,
ମୋ ସ୍ବପ୍ନ ଜାଗରଣ ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ଉପରେ ତୋ ମୁହଁର ଆଲୋକ,
ମୋର ଇତିହାସ ତୋର ଇତିହାସପଟରେ ଚିତ୍ରିତ,
ତୁ ମୋର ବନ୍ଧା, ମୋର ଦେଶ ଜନନୀ ମା !